T.C.
HARRAN ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞANLIURFA İLİNİN VİRANŞEHİR VE CEYLANPINAR İLÇELERİNİN FLORASINDA BULUNAN BİTKİLERİN ETNOBOTANİK ÖZELLİKLERİ

Nihat BATAN

BİYOLOJİ ANABİLİM DALI

ŞANLIURFA
2021

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖZET……..... i
ABSTRACT..... ii
TEŞEKKÜR..... iii
ŞEKİLLER DİZİNİ..... iv
ÇİZELGELER DİZİNİ…… v
SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ..…… vi
1. GİRİŞ……... 1
2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR..... 5
3. MATERYAL ve YÖNTEM……..... 12
4. ARAŞTIRMA BULGULARI ve TARTIŞMA..... 17
4.1. Viranşehir İlçesinin Coğrafik Yapısı..... 17
4.2. Ceylanpınar İlçesinin Coğrafik Yapısı ……... 18
4.3. Araştırma Bulguları……..... 20
5. SONUÇLAR ve ÖNERİLER……..... 45
5.1. Sonuçlar……..……... 45
5.2. Öneriler……..... 50
KAYNAKLAR…… 51
ÖZGEÇMİŞ…… 55
EKLER..... 56

ÖZET

Yüksek Lisan Tezi

ŞANLIURFA İLİNİN VİRANŞEHİR ve CEYLANPINAR İLÇELERİNİN FLORASINDA BULUNAN BİTKİLERİN ETNOBOTANİK ÖZELLİKLERİ

Nihat BATAN

Harran Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Biyoloji Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğretim üyesi Mustafa ASLAN
Yıl: 2021, Sayfa: 87

Bu çalışma, 2018 ile 2020 yılları arasında Şanlıurfa İlinin Viranşehir ve Ceylanpınar İlçelerinin Florasında Bulunan Bitkilerin Etnobotanik Özelliklerini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonucunda 27 familyaya ait 63 bitkinin etnobotanik amaçlı kullanıldığı tespit edilmiştir. Bunlardan 42'si gıdasal, 39'u tıbbi, 10'u yakacak, 4'ü süs bitkisi, 4'ü hayvan yemi, 1'i tekstil, 1'i tütsü, 1'i de dericilik ve kumaş boyamada kullanılmaktadır. En fazla takson barındıran familyalar 9 türe sahip olan Lamiaceae ve 8 türe sahip Asteraceae' dir. Bitkilerin yöresel ve bilimsel isimleri tespit edilmiş olup, yöre insanın kullandığı geleneksel bilgiler kayda alınmıştır.

ANAHTAR KELİMELER: Viranşehir, Ceylanpınar, etnobotanik, geleneksel bilgi

ABSRACT

MSc Thesis

ETHNOBOTANİCAL CHARACTERİSTİCS OF PLANTS İN THE FLORA OF VİRANŞEHİR and CEYLANPINAR DİSTRİCTS OF ŞANLIURFA PROVİNCE

Nihat BATAN

Harran University
Graduate School of Natural andAppliedSciences
Department of Biology

Supervisor: Assist. Prof. Dr. Mustafa ASLAN

Year: 2021, Page: 87

This study was carried out to determine the Ethnobotanical Characteristics of Plants in the Flora of Viranşehir and Ceylanpınar Districts of Şanlıurfa between 2018 and 2020. As a result of the research, it was determined that 63 plants belonging to 27 families were used for ethnobotanical purposes. 42 of them are used for food, 39 for medical, 10 for firewood, 4 for ornamental plants, 4 for animal feed, 1 for textile, 1 for incense, and 1 for leather and fabric dyeing. The most hosting families are Lamiaceae with 9 species and Asteraceae with 8 species. The local and scientific names of the plants have been determined and the traditional information used by the local people has been recorded.

KEY WORDS: Viranşehir, Ceylanpınar, ethnobotany, traditional knowledge

TEŞEKKÜR

Çalışmalarım esnasında bana yardımcı olan danışman hocam Dr. Öğretim üyesi Mustafa ASLAN'a, bilgilerinden yararlandığım Biyoloji Bölüm başkanı Prof. Dr. Hasan AKAN'a, tez yazımında desteklerini esirgemeyen Cahit ÇEÇEN'e, her konuda yanımda olan aileme ve bilgilerine başvurduğum yöre insanına ve maddi olarak destek sunan HÜBAK'a (Proje No 19183) teşekkür ederim.

ŞEKİLLER DİZİNİ

Sayfa No

Şekil 3.1. Viranşehir ilçesinde ziyaret edilen mahallelerin haritası..... 16
Şekil 3.2. Ceylanpınar ilçesinde ziyaret edilen mahallelerin haritası..... 16
Şekil 4.1. Viranşehir ve Ceylanpınar ilçelerinin haritası..... 20
Şekil 5.1. Bitkilerin kullanım amaçları..... 45
Şekil.5.2. En çok tür sayısına sahip olan familyaları..... 46
Şekil 5.3. Kaynak kişilerin yaş aralığına göre sayıları..... 47
Şekil 5.4. Bitkilerin en çok kullanılan kısımları..... 48

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa No

Çizelge 3.1. Çalışmalar esnasında bilgi alışverişinde bulunulan kaynak kişiler bazı bilgileri..... 13
Çizelge 5.1. Kaynak kişilerin meslekleri ve mesleklere göre çoğunlukları..... 47
Çizelge 5.2. Yaptığımız araştırmanın diğer çalışmalarla olan karşılaştırılması..... 49

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

ark.	Arkadaşları
^0C	Santigrat derece
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu
GAP	Güneydoğu Anadolu Projesi
M.Ö	Milattan Öncesi tarihi
gr	Gram
km	Kilometre
m	Metre
m^2	Metrekare birim
WHO	Dünya Sağlık Örgütü
vb.	ve benzeri özellikler
%	Yüzdelik birim
TÜİK	Türkiye İstatistik Kurumu

1. GİRİŞ

Dünyada canlılık faaliyetlerinin var olmasından beri insanlar, çevrelerindeki bitkilerden çeşitli şekillerde faydalanmaya başlamıştır. Bitkileri, besin kaynağı öncelikli olmak üzere sağlık amacıyla ve çeşitli amaçlarla çeşitli şekillerde kullanmıştır. Bitkileri, tesadüfen veya deneme yanılma yoluyla kullanmaları sonucunda bilgiler günümüze kadar ulaşmıştır. Yazılı ve sözlü olarak günümüze kadar ulaşan ve geliştirilen bu bilgiler sayesinde botanik kültürü oluşmuştur (Baytop, 1999).

Bitki insan ilişkisinin sonucunda ise Etnobotanik bilimi doğmuştur. Etnobotanik terimi, Etnoloji ve Botanik terimlerinin birleşmesiyle ortaya çıkan terimdir. Etnoloji terimi; belirli bir bölgede yaşayan, belirli bir insan toplumunun tarihini, yaşadığı coğrafyasını, yaşayışını ve kültürünü inceleyen bilim dalıdır. Dolayısıyla farklı insan topluluklarının bitkileriyle uğraşması sonucu Etnobotanik bilimi doğmuştur. Etnobotanik terimi; yakın dönemde ise bitkilerin hangi amaçla kullanılmasından ziyade, bitkilerin gelişim gösterdiği ortam koşullarının bilinmesine odaklanmıştır ve sürekli tanımlanmaktadır (Yıldırımlı, 2004).

Etnobotanik, geniş çerçevede bakıldığında çeşitli insan gruplarındaki bitki-insan bağını açıklamaktadır (Kendir ve Güvenç, 2010).

Etnobotanik terimi, 1895 senesinde ilk olarak, biyolog bir profesör olan John W. Harshberger ortaya çıkarmış ve yalın ifadeyle “bitkilerin yöresel halk aidiyetinde kullanımı” olarak sunulmuştur. Başkaca etnobotaniğin ilk bahse konu edildiği yer ise Harshberger’in "The Purposes of Etnobotany" isimli eseridir ve bu konuda ilk sunulmuş yayındır. Etnobotanik terimi bilim dünyasında yer almasıyla birlikte etnobotanik araştırmalara yeni bir sayfa açılmış ve bu husus, uluslararasında alanda birçok geniş kitlenin ilgisine dikkat uyandırmıştır. Konu üzerinde çalışan farklı biyologlar bilimsel konuya yeni bilgiler ile teknikler eklemiştir. Yapılan bu çalışmanın akabinde; 1993 yılında Yen, terimi yeniden süzgeçten geçirmiş, kapsamlı olmasa bile farklı bağlamda bir etnobotanik terimi ortaya çıkarmıştır. Yen için etnobotanik “Bitki

ve yöresel halk arasında her kapsamdaki karşılıklı bağdır". Fakat bugün itibariyle etnobotanik adına geniş çerçevede "evrim zamansalı içinde bitki-insan ilişkisi" olarak ifade edebiliriz (Heinrich ve ark., 2004).

Etnobotanik teriminin ortaya çıkmasında, çeşitli hastalıkların tedavi altına alınması amacıyla tıbbi bitkilerin kullanılması binlerce yıldan beri büyük rol oynamaktadır. Eski çağlardan günümüze kadar olan süre zarfında oluşturulan etnobotanik belgeleri veya kitapları tıbbi bitkilerin kullanım biçimine ışık tutmaktadır. Örnek olarak Mısır papirüslerinde, Hitit yazıtlarında ve ilk çağlardan ortaya çıkan kitaplarda tıbbi bitkilerin yöresel isimleri ile kullanılış şekilleri bulunmaktadır. Yazılan bu bitkilerden daha çok tedavi edici ve gıdasal olarak yararlanılmakta olunup yapı malzemesi, yakacak, süs eşyası, boyar madde olarak da kullanılmıştır. Bu yazıtlardan ayrıca nazar ve büyü gibi inançsal amaçlı vb. kullanımların da yaygın olduğu görülmüştür (Baytop, 1999).

İlk çağlarda yazı icat edilmeden önce insanlar kullandıkları bitkilerin figürlerini, boynuzlara, mağara duvarlarına, kil tablalarına işlerlerdi. Eski çağlardan günümüze kalıp ulaşılabilen etnobotanik belgeler bitkilerin tıpta nasıl kullandıklarına dair bilgiler içermektedir. Örnek verecek olursak Hititlerden kalan yazıtlarda, Mısırlılardan kalan papirüs kağıtlarında veya ilk çağlardan günümüze kalan belgelerde tıpta kullanılan bitkilerin yerel adları verilmiş, nasıl kullanılacaklarına dair bilgiler aktarılmıştır. Bu bakımdan etnobotanik verilerin kayda geçirilmesi hem çalışmaların kapsamının genişlemesine hem de ileriki nesillerin aydınlanmasına olanak sağlayacaktır (Heinrich ve ark., 2004).

Hindistan, günümüzde etnobotanik çalışmalarda en ileri düzeyde olan ülkedir. Çin'de etnobotanik bilgilerinin toplanıp düzenlenmesinin yanında Kunming Botanik Enstitüsü'nde bulunan laboratuvarlarda araştırmacılar farklı bölgelerde kullanılmakta olan bitkileri araştırıp sınıflandırmaya devam etmektedir (Ertuğ, 1996). Afrika devletlerinden Kenya, Nijerya ile yanı sıra Latin Amerika'da laboratuvarların eklenmesine hız verilmiş ve ekip çalışmalarına girişilmiştir. Uluslararası Etnobiyoloji Topluluğu (International Society of Ethnobiology) düzenli aralıklarla kongreler

yaparak bilimsel çalışmalara tartışma olanağı sunmakla birlikte bu alanda daha ileri seviyelere gelinmesi konusunda katkı sağlamaktadır. Ayrı olarak Uluslararası Etnobotanik Kongresi (The International Congress of Etnobotany) çeşitli yöresel komitelerle birlikte uluslararası komiteler düzenlenmektedir. Uluslararası Etnobotanik Kongresinin düzenlediği toplantılar sayesinde çeşitli birimlerde etnobotanik çalışanları bir ortamda toplanmakta ve bu konuda gelişmeler sağlanmaktadır. Bu gelişmeler doğrultusunda 1992 senesinde Cordoba (İspanya)'da ilk kongre gerçekleştirilmiştir. Bu toplantıların dördüncüsüne Türkiye, 2005 senesinde İstanbul' da gerçekleştirmiş olup 46 farklı ülkeden 300' ün üzerinde araştırmacı toplantıya iştirak etmiştir (Kendir ve Güvenç, 2010).

Etnobotanik bir çalışmayı yapabilmek için çalışmanın yapılacak alanın genel özelliklerine, toprak şekillerine, iklimine, tarihine, halkına, coğrafi döngüsü gibi bilgilerine ihtiyaç vardır. Ayrıca çalışmalar sonucunda elde edilen bilgiler ışığında bitkilerin kullanım amaçları ve sınıflandırması için yeterli düzeyde botanik bilgiye de sahip olmak gerekir. Etnobotanik çalışma yaparken önce yeterli düzeyde literatür araştırması yapılmalıdır. Daha sonra çalışmanın aşamaları belirlenmeli ve hangi zaman aralığında o bölgeden daha çok verim alınabilecekse aşamalar kaydedilmelidir. Hangi türlerin hangi vakitte yayılış yaptığı, türlerin hangi rakımlarda bulunduğu göz önünde bulundurulmalıdır. Floraya dair yeterli bilgiden sonra çalışma yapacak kişi bizzat araziye inip yerel halkla görüşüp elde edilen bilgiler yer, tarih, özellikler, bitki kullanım amaçları hakkında görüşmeler yapılarak yazıya aktarılmalıdır ve araştırılan bitkilerden örnekler alınmalıdır. Görüşme yapılan kişilerin bölge hakkındaki bilgilere iyice sahip olması gerekmektedir. Örnek olarak alınan bitkilerin özellikleri öğrenilip yerel ve de bilimsel adlarıyla sınıflandırıp kullanım amaçları not edilmelidir.

Viranşehir ve Ceylanpınar ilçelerinde yapılan bu çalışmanın amaçları:

1) Etnobotanik çalışmalar sayesinde bitkilerden elde edilen bilgilerin yerel halka ve bitkilerden faydalanmak isteyen bütün insanlara ışık tutması

2) Etnobotanik çalışmaların üzerine yoğunlaşmak ve daha fazla sayıda çalışmalar elde etmek

3) Bitkilerin kullanım amaçlarından biri olan yararlanılması dışında; aynı zamanda karşılaşılabilecek zararlı olabilecek sonuçlarından korunma

4) Bitkilerin günümüze sunduğu katkılarının ışığında onların yok olmasını engellemek için küresel oluşabilecek değişikliklere karşı tedbirler almak

5) Yapılmış etnobotanik çalışmaların gelecekte var olacak nesile bilgiler sunması ve de ileride yapılabilecek olan etnobotanik çalışmalara kaynaklar bırakmak

6) Yerel halkı, aynı bitkilerden farklı kullanım alanlarının olabileceğinin algısıyla aydınlatmak

2. ÖNCEKİ ÇALIŞMALAR

Etnobotanik çalışmalar doğrultusunda yapılan Literatür taramaları sonucunda elde edilen araştırmalardan bazıları şunlardır;

Akalın (1998), tarafından Tekirdağ İlinde yapılan çalışma sonucunda 69 bitki taksonu tespit edilmiştir. 63 adet bitki türünün yalnızca tıbbi amaçlı, 6 adet taksonun gıdasal amaçlı, 2 adet bitki türünün ise hem gıdasal hem tıbbi amaçla değerlendirildiği saptanmıştır.

Duran (1998), tarafından Antalya (Akseki) ilinde yapılan çalışmada 195 bitki taksonu saptanmıştır. 27'si tıbbi, 29'u gıda, 7'si baharat, 15'ide ekonomik ve endüstriyel amaçlıdır. Diğer bitkiler ise hayvansal besin kaynağı olarak ve bölge halkının bunlardan günlük ihtiyaç doğrultusunda yararlanıldığı görülmüştür.

Sadıkoğlu ve Alpınar (2000), tarafından Bartın ilinde gerçekleştirilen çalışmada 278 tür tespitinde bulunulmuştur. 115 bitki türü hayvanlar ve insanlar tarafından gıdasal olarak tüketilmekte, 97'si tedavide ve geriye kalan 87'sinin de farklı alanlarda kullanıldığı saptanmıştır.

Bağcı (2000), tarafından Aladağlar (Yahyalı, Kayseri) çevresinde gerçekleştirilen çalışmada 38 bitkinin yöresel isimleri ile kullanıldıkları alanlar tespit edilip bunların 4'ünün gıda,15'inin tedavi ve 6'sının diğer amaçlarla kullanıldığı belirlenmiştir.

Yücel ve Tülükoğlu (2000), tarafından Gediz (Kütahya) çevresinde gerçekleştirilen çalışmada 9 bitki türünün yöre insanının bunları tedavide kullandığı bilgisine ulaşılmıştır.

Sürmeli ve ark., (2000), tarafından Kilis ilinde yapılan çalışmada halk arasında tanınan ve aktarlarda bulunan 21 bitkinin umumi ve tıbbi hususları geniş olarak ifade

edilmiştir. Bölgede geçmişten itibaren kullanılan 55 bitkinin yöresel adları, kullanılış şekilleri ve değerlendirilen bölümleri aktarılmıştır.

Koçak (2000), tarafından Karaman ilinde gerçekleştirilen etnobotanik çalışmada 131 tür tespit edilip, 45'inin yiyecek, 76'sının tıbbi, 5'inin boya ve geriye kalan bitkilerin çeşitli amaçlar etrafında kullanıldıkları belirlenmiştir.

Türkoğlu (2000), tarafından Elazığ ilinde gerçekleştirilen etnobotanik çalışmada etnobotanik değer taşıyan 251 adet bitkiye ulaşılmıştır. Bunlardan 12 tanesinin tıbbi amaç dışında kullanıldığı tespit edilmiştir.

Adıgüzel ve Aytaç (2001), tarafından Şanlıurfa ilinin Ceylanpınar ilçesinin Florasını ortaya çıkarmışlardır.

Şimşek ve ark. (2001), tarafından Gölbaşı (Ankara) yöresinde yapılan etnobotanik çalışmada halkın %78.7'sinin gıdasal amaçlı ve tıbbi olarak da halen yabani bitki kullandığı tespit edilmiştir. Bu bitkileri tüketen halkın % 68,6' sı bitkileri gıdasal amaçlı, % 3'ü tıbbi amaçlı ve % 28.4'ü ise gıdasal ve tıbbi amaçla da kullandıkları belirlenmiştir.

Akçiçek ve Vural (2003), tarafından Kumalar dağı (Afyon) civarında yapılan etnobotanik çalışmada 70 türe ulaşılmıştır. Bunlardan 44'ü tıbbi, 15'i gıda, 4'ü hayvan yemi, 2'sinin ise süs amaçlı olarak kullanıldığı belirlenmiştir.

Ecevit Genç ve Özhatay (2004), tarafından Çatalca (İstanbul) ilçesinde yapılmış etnobotanik çalışmada 59 bitki taksonu saptanmıştır. İncelenen bitkilerden 15'inin sadece yerel isimleri belirtilmiş, 21 adetin gıdasal, 3 adet çeşidin çay içimi olarak, 4 türün boyar amaçlı, 5 türün araç-gereç malzemesi ve 10 türün de çeşitli amaçlar dahilinde kullanıldığı tespit edilmiştir.

Akan ve ark. (2004), tarafından GAP yöresinde gerçekleştirilen çalışmada *Capparis spinosa var. spinosa ve Capparis ovata var. palaestina* bitkileri üzerinde araştırma yapılmıştır. Yerli halk diliyle kebere bitkisi olmak üzere ihraç edilen bir bitki olmasının yanı sıra ekonomik katkı değeri yüksektir.

Özgökçe ve Özçelik (2004), tarafından Tunceli, Batman, Hakkari, Van, Bingöl, Siirt, Erzurum, Erzincan, Bitlis, Malatya, Muş, Kars, Ağrı ve Elazığ illerinde yapılan çalışmada bölgede bulunan ve çeşitli amaçlar dahilinde kullanılan 71 adet bitki türü belirlenmiş ve kullanım amaçları açıklanmıştır.

Arslan (2005), tarafından Dereli (Giresun) yöresinde gerçekleştirilen çalışmada 104 bitki örneği teşhis edilmiş, 69 türün tıbbi amaçla kullanıldığı saptanmıştır. Bu 69 taksonun 62'si bölgede yabani olarak bulunmakla birlikte 7'si de bölgede yetiştirilmektedir ve bunlar halk ilacı olarak kullanılmaktadır.

Dağlı (2005), tarafından Şanlıurfa merkez ilçe ve köylerinde gerçekleştirilen çalışmada 39 familyadan oluşmak üzere 87 cinse ait 67 tür, 27 alt tür, 17 varyeteden oluşmak üzere 111 bitki taksonu belirlenmiştir. Bunlardan 27'si gıda, 37'si insanlara yönelik tıbbi açıdan fayda teşkil eden bitki, 6'sı hayvanlara yönelik tıbbi açıdan fayda teşkil eden bitki ve geriye kalan taksonlar da çeşitli amaçlarla kullanılmaktadır. Ayrıca 9 tanesi de kültür bitkisidir.

Akan ve ark. (2005), tarafından Şanlıurfa Semt Pazarlarında Satılan Doğal Bitkilerin Etnobotaniği adlı çalışmada semt pazarlarında araştırmalar yapılmış; kullanılan bitkilerin hangi alanlarda kullanıldığı tespit edilmiş ve bitkilerin yerel isimleri belirlenmiştir.

Everest ve Öztürk (2005), tarafından Mersin ve Adana İllerinde yapılan etnobotanik çalışmada 107 bitki türünün bitkisel ilaç amacıyla marketlerde satıldığı bilgisine ulaşılmıştır.

Bayrak Özbucak ve ark. (2006), tarafından Ordu ve Samsun illerinde yapılan etnobotanik çalışmada yöre halkının gıdasal amaçla kullandığı 26 familyaya ait 52 adet bitki tespit edilmiştir.

Kıran (2006), tarafından Adana (Kozan) ilinde yapılan etnobotanik çalışmada 33 farklı tıbbi bitki tespit edilmiş ve bu bitkilerden tıbbi amaçlı olarak yararlanıldığı belirlenmiştir.

Tarakçı (2006), tarafından Beykoz (İstanbul) ilçesinde yapılan etnobotanik çalışmada 451 bitki taksonu saptanmıştır. Bunlardan 415 bitki taksonu doğal, 36 bitki taksonu eksotik, 99 tanesi de tıbbi özellik göstermektedir. 99 taksondan 17'si tıbbi amaçla kullanıldığı ilk kez tespit edilmiştir.

Mart (2006) tarafından Osmaniye (Bahçe ve Hasanbeyli) ilinde yapılan etnobotanik çalışmada çeşitli amaçlarla kullanılan 79 takson tespit edilmiştir. Bunların 45'i gıdasal, 35'i ilaç olarak, 4'ü ev eşyası, 3'ü kereste, 3'ü süs eşyası, 1'i boya maddesi ve 1'i de inançsal olarak kullanıldıkları tespit edilmiştir.

Onar (2006), tarafından Bandırma (Balıkesir) ilçesinde yapılan etnobotanik çalışmada 98 takson tespit edilmiştir. Bunlardan 65'i tıbbi amaçlı, 41'i gıda ve baharat, 6'sı süs amaçlı, 4'ü boya, 4'ü yakacak ve 15 tanesi de yapı malzemesi, arıcılık ve inançsal olarak kullanıldıkları belirlenmiştir.

Kazan (2007), tarafından Muğla (Ortaca) ilinde gerçekleştirilen çalışmada 45 familyaya ait 80 bitki taksonu saptanmıştır. Bunlardan 52'si tıbbi, 8'i yakacak, 25'i gıdasal amaçlı ve 5'i de süpürge yapımında ve geriye kalanların çeşitli amaçlarla kullanıldığı belirlenmiştir.

Balos (2007), tarafından Şanlıurfa (Birecik–Zeytinbahçe ile Akarçay arasında kalan bölge) adlı çalışmada 5 alt tür ve 6 varyeteden oluşan 445 takson tespit edilmiştir. Bu taksonlardan 190 tanesi etnobotanik açıdan kullanım teşkil edilebileceği belirtilmiştir. Bu taksonlardan 96'sı yem, 46'sı tıbbi, 56'si gıda, 25'i yakacak ve geriye kalanların da çeşitli amaçlarla kullanıldığı belirlenmiştir.

Yeşil (2007), tarafından Kürecik (Akçadağ-Malatya) bucağında yapılan çalışmada farklı kullanım alanlarına sahip 129 bitki taksonu saptanmıştır. Bunlardan

123'ü doğal bitki olup 6'sı kültür bitkisidir. 45 takson bitkisel tedavi amacıyla, 60 takson gıda amacıyla, 13 takson baharat veya çay amacıyla, 24 takson hayvan yemi olarak, 16 takson yakacak olarak ve geriye kalan 28 taksonun ise bunların dışında çeşitli kullanım alanlarında kullanıldıkları tespit edilmiştir.

Gençay (2007), tarafından Cizre (Şırnak) ve çevresinde yapılan araştırmada 53 familyaya ait 171 takson tespit edilmiştir. 99'u gıda alanında, 45'i yem, 44'ü tıbbi, 21'i el sanatları, 25'i süs, 20'si de yakacak olarak kullanıldığı tespit edilmiştir.

Akgül (2008), tarafından Mityat (Mardin) ilçesinde yapılan etnobotanik çalışmada bölgede yetişen 92 tane taksona ulaşılmış gıda, yakacak, evsel araç-gereç, boya, süs, kozmetik ve nazarlık gibi çeşitli alanlarda kullanıldığı belirlenmiştir.

Akan ve ark. (2008), tarafından Arat Dağı (Birecik – Şanlıurfa) civarında yapılan çalışmada 49 familya, 193 cinsten oluşmak üzere 299 türün etnobotanik özellikte olduğu belirlenmiştir. Bu bitkilerden 59 adeti hayvan yemi, 33 adeti gıdasal, 19'u yakacak, 17'si tedavi amaçlı, 13'ü zararlı bitki, 8'inin süpürge yapımında, 5'i boyar madde, 5'i süs amaçlı, 3'ünün oyun amaçlı (çocuklar için) 11'inin de farklı amaçlarla kullanıldığı belirlenmiştir.

Uğurlu ve Seçmen (2008), tarafından Yunt Dağı (Manisa) civarında yapılan çalışmada 54 tıbbi bitki çeşidi tespit edilmiştir. Bunlardan 41 taksonun yabani, 13 türün ise kültür bitkisi olduğu belirlenmiştir.

Yapıcı ve ark. (2009), tarafından Kurtalan (Siirt) ilçesinde yapılan çalışmada bölgedeki bitkilerin yerel isimleri, kullanım amaçları, etnobotanik özellikleri çalışılmış ve sınıflandırılmalarda bulunulmuştur. Tespit edilen takson sayısı 34 olmakla birlikte bunlar gıdasal, süs, temizlik ve tıbbi amaçlar gibi çeşitli şekillerde kullanılmaktadır.

Güldaş (2009), tarafından Adıyaman ilinde yapılan çalışmada etnobotanik değere sahip olan bitki 69 tür tespit edilmiştir. Bunlardan 22 takson sadece tıbbi

amaçlı, 13 takson sadece gıdasal, 26 takson tıbbi ve diğer amaçlar için ayrıca 8 takson da tıbbi ve gıda amaç dışında kullanıldığı tespit edilmiştir.

Kendir ve Güvenç (2010), tarafından Denizli ilinde yapılan çalışmada 126 bitki saptanmıştır. 18'i gıda maddesi olarak, 9'u boya eldesinde, 92'si tedavi amaçlı ve 7'sinin farklı amaçlarla kullanıldığı belirlenmiştir.

Aslan ve ark. (2011), tarafından 'Şanlıurfa'nın Bazı Odunsu Bitkilerinin Etnobotaniği' adlı çalışmada gerçekleştirilen araştırmada il merkezindeki ahşap sanatlarına dair bulunan pazarlarda ham madde olarak kullanılan odunsu bitkiler araştırılmış 11 adet familya ve 12 adet cinse ait 16 adet takson saptanmıştır.

Arasan (2014), tarafından Savur (Mardin) yöresinde yapılan bu tez çalışmasında üzere 96 bitkinin tedavi için kullanıldığı tespit edilmiştir. En fazla taksondan oluşan familya da Rosaceae familyası olduğu tespit edilmiştir.

Karakurt (2014), tarafından Kelkit (Gümüşhane) civarında yapılan çalışma sonucunda 47 familyaya ait 183 tür saptanmış; 132'si tıbbi, 97'si gıda şeklinde kullanılarak, 35'i hayvan yemi ve geriye kalan bitkilerin ise çeşitli amaçlarla yöre halkı tarafından kullanıldığı tespit edilmiştir.

Akın ve Sade (2015), tarafından Kahta (Adıyaman) merkezi ve Narince köyünde yapılan çalışmada 51 familyaya ait toplamda 113 tane takson tespit edilmiştir. Bunlardan 74'ü tıbbi, 16'sı yakacak, 6'sı boya maddesi, 8'i süs bitkisi, 6 tanesi yem, 2 tanesi tütsü ve 1 tanesinin de süpürge amacıyla kullanıldığı tespit edilmiştir.

Oğuz (2016), tarafından Yüksekova (Hakkari) yöresinde yapılan çalışmada 2 belde ve 35 köy araştırılmış ve yöre halkıyla anket çalışması yapılmıştır. 59 bitki türünün halk tarafından tıbbi amaçlarla kullanıldığı belirlenmiş ve bu amaçların başında ise yara tedavisi, baş ile diş ağrıları, mide rahatsızlıkları, kadın rahatsızlıkları gelmektedir.

Aslan (2018), tarafından Şanlıurfa ilinin Ceylanpınar ilçesinin Tarım İşletmesinde nesli tehlike altında olan bitkilerin envanterini ortaya çıkarmıştır.

Alpınar ve Yazıcıoğlu (2019), tarafından Türkiye'de yapılan Etnobotanik Çalışmaların Bibliyografisi adlı çalışmada bitkisel çeşitlilik yönüyle dünyada zengin bir floraya sahip olan Türkiye, bugünkü bilgiler ışığında 3500 tanesi sadece ülkemizde yetişmekte olup en az 12710 bitki çeşidine ev sahipliği yapmakta ve bunlardan 1000 tanesinin çeşitli amaçlar dahilinde kullanıldığını belirtilmiştir.

Kılıç (2019), tarafından Artuklu (Mardin) yöresinde yapılan çalışmada 56 familyaya ait 255 bitki türünün kullanımı tespit edilmiştir. Bu bitkilerden 177'sinin etnobotanik kullanımı ilk kez kaydedilmiştir. Tedavi amaçlı 161 takson ve gıdasal amaçlı 153 takson kullanımı tespit edilmiştir.

3. MATERYAL ve YÖNTEM

Yapılan bu çalışmanın materyalini Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ve Viranşehir ilçelerinin kırsal alanlarında (köylerinde), semt pazarlarında ve aktarlarında yöre halkı için çeşitli amaçlarla (gıda, tıbbi, yakacak, boya, oyuncak, süs, hayvan yemi vs.) yararlanılan bitkiler oluşturmaktadır.

2018-2020 yıllarında gerçekleştirilen bu çalışmada Viranşehir ve Ceylanpınar ilçe merkezindeki semt pazarlarına, köylerine ve aktarlarına çeşitli tarihlerde gidilmiş kaynak kişiler belirlenmiştir. Kaynak kişilere yaptığımız çalışmanın amacı anlatılmış ve onların yöreye dair bilgilerine ve tecrübelerine duyulan gereksinimden bahsedilmiştir. Belirlenen kaynak kişilere kendilerine ve de tespit edilen bitkilere dair çeşitli sorular (isim, soy isim, yaş, meslek, bitkilerin yerel isimleri, hangi amaçla kullanıldıkları, bitkinin hangi kısmını kullanıldığı) yöneltilmiştir.

Elde edinilen bilgilerden sonra kaynak kişilerle birlikte arazi çalışmaları yapılmış ve daha önce bahsi geçen bitkilerin doğal alanlarında fotoğrafları çekilmeye çalışılıp toplanılmıştır. Toplanılan bitkiler herbaryum tekniğine uygun olarak kurutulup numaralandırılmıştır.

Araştırma esnasında tespit edilen bitkileri teşhis etmek amacıyla Davis (1965-1988) tarafından hazırlanan Türkiye Florası adlı eserden, Güner (2014) tarafından Resimli Türkiye Florası 1.Cilt, Güner ve arkadaşları tarafından hazırlanan Resimli Türkiye Florası 2. Cilt adlı eserlerden ve teşhisinde zorluk çekilen bazı bitkilerin tanısı konunun uzmanlarına danışılmıştır.

Çalışmaların sonucunda teşhisleri tamamlanıp tespit edilen bitkiler alfabetik sıralama göz önünde bulundurularak familya adı, cins adı ve tür adı şeklinde sıralanmıştır.

Gerçekleştirilen bu çalışmalarda elde edilen bilgiler, yörede yaşayan halktan alınmış olup; hastalıkların tedavisinde derlenen şekilde uygulanmaması gerekmekte ve hastalık tedavilerinde öncelikle aile hekimlerine başvurulması gerekmektedir.

Çalışmalar esnasında bilgi alışverişinde bulunulan kaynak kişilerin bilgileri isim, soy isim, bulunduğu bölge, yaş, meslek olarak sınıflandırılmış ve Çizelge 3.1'de düzenlenmiştir.

Çizelge 3. 1. Çalışmalar esnasında bilgi alışverişinde bulunulan kaynak kişiler ve bazı bilgileri

No	Kaynak kişiler	Meslek	Meskeni	Yaş
1	Seydi Çelik	Fizyoterapist	Ceylan Mahallesi/ Ceylanpınar	28
2	Hadi Çelik	Öğretmen	Ceylan Mahallesi/ Ceylanpınar	33
3	Erhan Düşen	Serbest Meslek	Maden Mahallesi/ Ceylanpınar	29
4	İlhan Yaver	Serbest Meslek	Aşağı Doruklu Mahallesi/ Ceylanpınar	29
5	Leyla Yaver	Ev Hanımı	Aşağı Doruklu Mahallesi/ Ceylanpınar	42
6	Yunus Çelik	Veteriner	Maden Mahallesi/ Ceylanpınar	32
7	Ali Kavaklı	Emekli	Aşağı Çekirge Mahallesi/ Ceylanpınar	62
8	Balter Yaşlı	Ev hanımı	Yukarı Çekirge Mahallesi/ Ceylanpınar	57
9	Seher Arslan	Ev hanımı	Maden Mahallesi/ Ceylanpınar	29
10	Bozo Alaca	Çiftçi	Alaca Mahallesi/ Ceylanpınar	48
11	Zerrin Alaca	Ev hanımı	Alaca Mahallesi/ Ceylanpınar	42
12	İbrahim Kösen	Çiftçi	Damlacık Mahallesi/ Ceylanpınar	57
13	Necmettin Kösen	Hayvancılık	Damlacık Mahallesi/ Ceylanpınar	29
14	Kadir Amaç	Emekli	Yukarı Doruklu Mahallesi/ Ceylanpınar	62
15	Bubo Kurtal	Hayvancılık	Muratlı Mahallesi/ Ceylanpınar	53

Çizelge 3. 1.(Devamı)

16	Hıdır Kurtal	Hayvancılık	Muratlı Mahallesi/ Ceylanpınar	36
17	Zübeyir Koca	Aktarcılık	Ceylanpınar Merkez	42
18	İsa Yaşar	Aktarcılık	Ceylanpınar Merkez	44
19	Fırat Aydoğdu	Çiftçi	Aydoğdu Mahallesi/ Ceylanpınar	49
20	Garip Esen	Hemşir	Yukarı Esence Mahallesi/ Ceylanpınar	34
21	Ceylan Kıraç	Ev hanımı	Ceylanpınar Merkez	51
22	Leyla Arıcı	Ev hanımı	Damlacık Mahallesi/ Ceylanpınar	34
23	Hadi Arıcı	Şoför	Damlacık Mahallesi/ Ceylanpınar	40
24	İbrahim Solcan	Aktarcılık	Ceylanpınar Merkez	36
25	Şiyar Hoca	Tesisatçı	Germen Mahallesi/ Viranşehir	31
26	Şirin Usbekanoğlu	Diş Teknisyeni	Gürpınar Mahallesi/ Viranşehir	23
27	Ali Usbekanoğlu	Çiftçi	Gürpınar Mahallesi/ Viranşehir	61
28	Hicran Karadaş	Veri Hazırlama	Mutlu Mahallesi/ Viranşehir	21
29	Mesut Öztürk	Çiçekçi	Kurtulmuş Mahallesi/ Viranşehir	35
30	İbrahim Halil Hoca	Garson	Germen Mahallesi/ Viranşehir	27
31	Ali Karadaş	Boyacı	Mutlu Mahallesi/ Viranşehir	39
32	Zozan Mutlu	Laborant	Mutlu Mahallesi/ Viranşehir	27
33	Burak Ekinci	Çiftçi	Yüceler Mahallesi/ Viranşehir	32
34	Mehmet Gören	Çiftçi	Gürpınar Mahallesi/ Viranşehir	46
35	Ahmet Onur	Diş Hekimi	Viranşehir Merkez	32

Çizelge 3. 1.(Devamı)

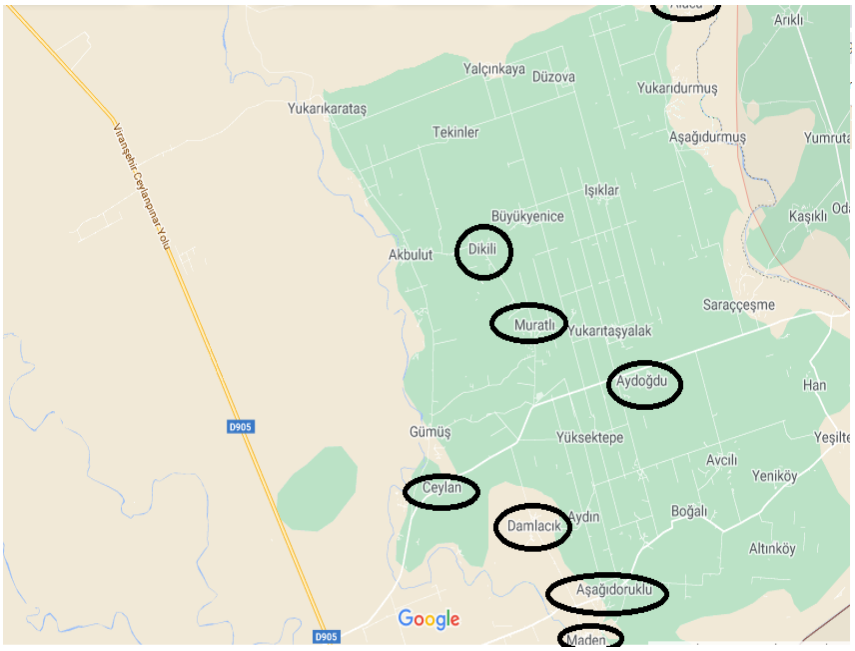
36	Bilal Silgir	Çiftçi	Konakyeri Mahallesi/ Viranşehir	48
37	Hatice Silgir	Ev hanımı	Konakyeri Mahallesi/ Viranşehir	44
38	Suphi İla	Aşçı	Kavurga Mahallesi/ Viranşehir	39
39	Ömer Yılmaz	Aktarcılık	Viranşehir Merkez	48
40	Serhat Topkan	Serbest Meslek	Yolbilen Mahallesi/ Viranşehir	38
41	Çiçek Topkan	Ev hanımı	Yolbilen Mahallesi/ Viranşehir	34
42	Derya İla	Ev hanımı	Kavurga Mahallesi/ Viranşehir	38
43	Ali Gözde	Hayvancılık	Sayoba Mahallesi/ Viranşehir	46
44	Hanım Gözde	Ev hanımı	Sayoba Mahallesi/ Viranşehir	41
45	Seydi Koşan	Çiftçi	Yukarı Koşan Mahallesi/ Viranşehir	44
46	İsa Kolay	Çiftçi	Yukarı Koşan Mahallesi/ Viranşehir	30
47	Mehmet Ali Keser	Çiftçi	Çamurlu Mahallesi/ Viranşehir	48
48	Ahmet Yüksel	Serbest Meslek	Kınalıtepe Mahallesi/ Viranşehir	44
49	Mustafa Yüksel	Serbest Meslek	Kınalıtepe Mahallesi/ Viranşehir	39
50	Fidan Yüksel	Öğretmen	Kınalıtepe Mahallesi/ Viranşehir	29
51	Cemal Yıldız	Serbest Meslek	Viranşehir Merkez	44
52	İlyas Öztürk	Çiftçi	Kurtulmuş Mahallesi/ Viranşehir	51

Viranşehir ilçesinde gidilen mahallelerin konumları Şekil 3.1. de gösterilmiştir.

Şekil 3.1. Viranşehir ilçesinde ziyaret edilen mahallelerin haritası (Google/maps, 2019).

Ceylanpınar ilçesinde ziyaret edilen mahallelerin konumları Şekil 3. 2. de belirtilmiştir.

Şekil 3.2. Ceylanpınar ilçesinde ziyaret edilen mahallelerin haritası (Google/maps, 2019).

4. ARAŞTIRMA BULGULARI VE TARTIŞMA

4.1. Viranşehir İlçesinin Coğrafik Yapısı

Viranşehir ilçesi, Güneydoğu Anadolu bölgesinde bulunmakta ve milattan önce 9000 senelerine uzanmaktadır. Harran'daki ovaya göre doğuda olan Kuzey Mezopotamya sınırlarında yer alıp Şanlıurfa ili sınırlarındadır. 1843 km² yüzölçümü olup, 620 m rakıma sahiptir. Doğu cephesinde Mardin' in Kızıltepe ilçesi, kuzeydoğusunda Mazıdağı ile Derik ilçeleri; güney cephesinde Ceylanpınar ilçesi, batı cephesinde Şanlıurfa, kuzeybatısında Siverek ilçesi, güneybatısında Harran ilçesi, kuzey cephesinde ise Diyarbakır ili ve Çınar ilçesi yer almaktadır.

İlçenin çevresinde yükseltiler bulunmakta; batı cephesinde Tek Tek Dağları ve kuzeyinde sönük Karacadağ volkanı yer alır. Viranşehir sınırları içerisinde 241 mezra ve 114 köy bulunmaktadır. İpek ticaret yolu diye günümüze uzanan ve E-90 diye isimlendirilen karayolu, Viranşehir'in merkezinden devam etmektedir. Bu güzergah Şanlıurfa ile Viranşehir'i, Nusaybin merkezinden Suriye Devletine, Habur kapısından geçerek Irak Devletine bağlanmaktadır. Bu sebeple Viranşehir bir ticaret merkezinde yer alan bir konumun içindedir. Viranşehir'de ekonomik yapı olarak tarım faaliyetleri ile hayvancılık ön plandadır. Tarım toprakları bir milyon dekardan oluşup, sulu olarak 650.000 dekarda; kuru olarak altıyüzbin dekarda tarım gerçekleşmektedir. Mera alanı olarak 207.000 dekar ve fıstık tarımı dekar ölçüsü olarak 12.950 yer almakta olup, bütün topraklar 1.842.680 dekar yüzölçümüne sahiptir.

Viranşehir ilçesi, yer aldığı konum açısından, içeri bir kısımda yer alıp; geçiş özellikli olmakla birlikte Akdeniz ve Karasal iklimleri arasında bir iklime sahiptir. Yaz mevsimi kurak, sıcak; kış mevsimi ise ılık ve yağışlı görülmektedir. Kuzey tarafı bütünüyle karasal iklimin etkisindeyken, güney kısımlarında da etkisi görülmektedir. Kuzey bölümü yüksekte bulunduğu için, yoğun bir yağış görülmektedir. Yağış olarak Kuzeyde bulunan bölümlere 700 milimetreküp yağarken geriye kalan bölümlere 350-400 milimetreküp civarında yağmaktadır. Viranşehir' e yağışlar kış aylarında yüzde

elli, diğer kısımlarına yağışlar İlkbahar ve Sonbahar mevsimlerinde görülmektedir. Çok kar yağmamakla birlikte don olayları çok yaşanmaz. Yaz mevsiminde termometreler 43 santigrat dereceyi gösterebilmektedir. Viranşehir'de karasal bir iklim olduğundan dolayı nem olayına pek rastlanmaz. Sondaj kuyularının çok açılmasıyla gerçekleştirilen toprak sulamaları, Kuzey Viranşehir 'de yapılan YAYIK ve TOPRAK su göletleri ile Atatürk Barajı'nın inşasının tamamlanmasıyla nem miktarı büyük derecede çoğalmıştır. Toprak ile iklim özelliklerinin elverişsiz olması sebebiyle ilçede çok gür olmayan ot toplulukları yayılım göstermiştir. Halk yakacak ihtiyacını bölgenin tek dağlık alanı olan Karacadağ'daki ormandan temin ettiği için ormanlık alan yok olmaya doğru gitmektedir. Karacadağ'ın doğu bölgesinde 1000-2000 bin arası yabani meyve ile meşe ağaçları yer almaktadır. Viranşehir'de ilkbahar aylarından itibaren sıcakların artmasıyla yavaş bir şekilde kurumaya başlayan bozkır vejetasyonu bitki örtüsü olarak yer almaktadır. Yaygın meralara sahip olan kuzey kesimlerinde mera alanları yok edilerek tarım arazisi haline çevrilmekte ve de bitki örtüsüne zarar vermektedir.

Sonuç itibariyle Viranşehir ile çevresinde karasal yağış döngüsü egemen olduğu söylenebilir (Google/maps, 2019).

4.2. Ceylanpınar İlçesinin Coğrafik Yapısı

Ceylanpınar ilçesi, Güneydoğu Anadolu bölgesinde Şanlıurfa ilinin bünyesinde olup Şanlıurfa'dan 142 km uzaklıkta bulunan ve Türkiye'yi Suriye devletiyle ayıran sınırda bulunan bir ilçedir. 1982 senesinde çıkartılan 2585 Sayılı Kanun ile ilçe çehresine ulaştı. 1960 yılında bir belediyeye sahip olan Ceylanpınar'da 2010 yılı dönemiyle ilçe merkezi 44.726 kişilik nüfusa sahip olup, diğer yerleşim alanlarında ise 28.579 adetlik nüfusu burada yaşamını idame ettiği görülmektedir.

Mezopotamya'nın doğusunda var olan Ceylanpınar'ın geçmişi milattan önce 5000'li senelere uzanmaktadır. Abbasi, Asur, Selçuklu, Bizans, Selçuklu Devleti, Osmanlı İmparatorluğu ve Hitit sınırları bünyesinde yer almış olmakta olup, Habur

kaynak çayı civarına su ihtiyacını karşılama amacıyla gelen ceylanlardan ismini almıştır. Ceylanpınar, Mitanni krallığında zamanında başkent olarak rol almıştır.

Ceylanpınar'da Akdeniz ikliminin özellikleri görülmekle birlikte çoğunlukla güney kesimlerinde çöl ikliminden karasal bir iklim ön plandadır. Yaz ayları kurak ve sıcak, kış ayları ise soğuktur. Kasım' da başlayıp Nisan ayına kadar devam eden yağışları düzensizdir. Özellikle Atatürk Barajının aktif olmasıyla nem oranı çoğalmış, gündüz ile gece vakitleri arasında sıcaklık oranında fazlalaşma yaşanmıştır. Ceylanpınar, Meteorolojinin bünyesinde gerçekleştirilen değerlemeye göre Türkiye'nin en yüksek sıcaklığa sahip yerlerinden birisidir.

1.761.261,29 dekarlık alanı ile Dünyada en geniş çiftliğe sahip olan ilçenin yerleşim yeri açısından süregelmesi 1921 senesine uzanmakta ve Devlet Demir Yolu İstasyonuna sahip olunması ile çalışma kapasitesinin büyümesiyle iş gücüne olan gereklilikten kaynaklı komşu ilçe ile illerden nüfus göçüne ev sahipliği yapıp 1937 senesinde nahiye bürokrasisine ulaşmıştır.

Ceylanpınar'da ana gelişme durumu 1943 senesine dayanır. Çıkarılan kanunla Zirai Kombinalar Urfa Grup Amirliği adıyla kurulup sonra da Devlet'in Üretim Çiftliği ismi altında şu andaki Tarım İşletmesi olarak sağladığı ekonomik kazanımlar Ceylanpınar' da gelişmeye katkı sağlamıştır. Geniş düzlük bir zemin üzerine kurulan ilçenin toprakları %90 olarak tarıma elverişlidir ve yer altı suları bakımından bol olan bölgede kuyuların oluşturulmasıyla sulu tarımda büyük bir artış gerçekleştirilmiştir.

İlçedeki toprakların çoğunluk bölümü tarım işletmesi çatısı altındadır. Ceylanpınar'ın tarımsal işletmesi bölgede 50 senedir elde ettiği ve gerçekleştirdiği tarımsal üretim, eğitim ile yetiştirme çalışmalarıyla deney ve bilgi deneyimine sahip geniş bir tarımsal laboratuvarı haline gelmiştir. İşletmede hayvancılık ile tarım gerçekleştirilmektedir. Tarımsal faaliyetlerde; kuru ziraat, sulak ziraat ve bitkisel üretim önde olarak: pamuk, mısır, buğday, yonca, nohut, bahçe kültürü ve mercimek oluşturulmaktadır. Hayvansal kaynaklı olarak sığır, koyun ve ceylan besiciliği gerçekleştirilmekte olup ve nesli yok olma tehlikesi aşamasına gelen Ceylanları koruma altına alınıp sayılarında çoğalma yaşanılmasına katkı gerçekleştirilmiştir.

Ceylanpınar ilçesinin toprakları geniş çoğunlukta Tarım İşletmesinin bünyesinde olması, iş imkanlarında çeşitlilik oluşturmuş, fakat diğer yönden köylerin sayılarının azalmasına neden olmuştur. Yörede yaşayan insanların geneli işletmede geçici olarak ya da kalıcı işçi olarak çalışmakta ve hayatlarını idame ettirmektedir. Son zamanlarda farklı iş alanlarının azalması, iş imkanlarının kısıtlanması ile Ceylanpınar'a olan göçlerin duracak vaziyete gelmesine sebebiyet vermiştir (Google Maps 2019).

Şekil 4.1. Viranşehir ve Ceylanpınar ilçelerinin haritası (Google Maps, 2019).

4.3. Araştırma Bulguları

Gerçekleştirilen bu çalışma Viranşehir ve Ceylanpınar ilçelerinin köylerinde, ilçe merkezlerindeki aktarlarda ve ilçe merkezlerindeki semt pazarlarında yer alan bitkilerin; kaynak kişilerin bilgi ve tecrübelerine dayanılarak bitkilerin bilimsel isimleri, Türkçe isimleri, yöresel isimleri, bitkinin kullanılan kısımları ve hangi amaçla kullanıldıkları familyaların alfabetik sıralamasına göre fotoğraflarla derlenmiştir.

ANACARDIACEAE

Pistacia khinjuk L.

Türkçe isim : Buttum

Yöresel isim : Bıttım

Kullanılan kısımları : Meyveleri ve sakızı

Kullanım amaçları : Meyveleri fıstık gibi çerez niyetine kullanılır. Ayrıca Bıttım sabunu olarak adlandırılan sabunun ham maddesidir. Yöre halkı tarafından kurumuş dalları yakacak olarak da kullanılır. Sakızı mide ağrılarında ve soğuk algınlığında kullanılır.

Lokalite : Ceylanpınar, Ceylan Mahallesi,
Viranşehir, Gürpınar Mahallesi

Kaynak kişi : Seydi Çelik, Şirin Usbekanoğlu, Hadi Çelik

Bitki No : NB 060

Pistacia terebinthus L. subsp. **terebinthus**

Türkçe isim : Menengiç

Yöresel ismi : Kızban, menengiç, melengiç

Kullanılan kısımları : Meyveleri ve sakızı

Kullanım amaçları : Meyveleri çerezlik, çiğ veya kavrulmuş şekilde yenir. Meyvelerinden lezzetli bir kahve yapılmakta olup kahvenin önemli bir ticari değeri bulunmaktadır. Ayrıca yakacak olarak değerlendirilmektedir.

Lokalite : Ceylanpınar, Maden Mahallesi
Viranşehir, Gürpınar Mahallesi

Kaynak kişi : Erhan Düşen, Ali Usbekanoğlu, Şirin Usbekanoğlu

Bitki No : NB 061

Pistacia vera L.

Türkçe isim : Antep fıstığı

Yöresel ismi : Fıstık, Antep fıstığı

Kullanılan kısımları : Meyveleri

Kullanım amaçları : Meyveleri çerezlik, çiğ veya kavrulmuş şekilde yenir. Ayrıca tatlıların iç maddesi olarak kullanılmaktadır.

Lokalite : Ceylanpınar, Aşağı Doruklu Mahallesi
Viranşehir, Mutlu Mahallesi

Kaynak kişi : İlhan Yaver, Leyla Yaver, Hicran Karadaş

Bitki No : NB 062

Rhus coriaria L.

Türkçe isim : Sumak

Yöresel isim : Sumak, sımak

Kullanılan kısımları : Meyveleri

Kullanım amaçları : Meyveleri, tadından ve renginden dolayı yemeklerde kullanılmaktadır. Eski bitkilerin yaprakları, dericilik ve kumaş boyamada da kullanılı. Kolesterol ve gribe karşı da kullanılmaktadır. Ayrıca çalı ve çırpıları yakacak olarak kullanılmaktadır.

Lokalite : Ceylanpınar, Maden Mahallesi
Viranşehir, Kurtulmuş Mahallesi

Kaynak kişi : Yunus Çelik, İlyas Öztürk, Mesut Öztürk

Bitki No : NB 063

APIACEAE (UMBELLIFERAE)

Ammi visnaga (L.) Lam.

Türkçe isim : Diş otu, Köşni, Kürdan otu

Yöresel isim : Kürdan otu , Diş otu , Hıltan

Kullanılan kısımları : Tohumu ve bitkinin çiçekleri

Kullanım amaçları : Bitkinin çiçekleri kurutulduktan sonra solunum yolları rahatsızlıklarını ortadan kaldırmak için kullanılmaktadır. Ayrıca yöre halkı tarafından bitkinin çiçek sapları kürdan niyetine kullanılmakla beraber çiçekler oral olarak çiğnendiğinde diş ve diş etlerine iyi geldiği söylenmektedir.

Lokalite : Ceylanpınar, Aşağı Çekirge Mahallesi
Viranşehir, Germen Mahallesi

Kaynak kişi : Ali Kavaklı, Şiyar Hoca, İbrahim Halil Hoca

Bitki No : NB 001

Eryngium campestre L.

Türkçe isim : Deve elması, Şeker dikeni

Yöresel isim : Boğa dikeni, Gula şekıra

Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları

Kullanım amaçları : Cinsel gücü arttırmaktadır. Bitkinin genç sürgünleri ilkbaharda toplanır ve sebze olarak da tüketilir.

Lokalite : Ceylanpınar, Yukarı Çekirge Mahallesi
Viranşehir, Mutlu Mahallesi, Yukarı Koşan Mahallesi

Kaynak kişi : Balter Yaşlı, Seydi Koşan, İsa Kolay, Ali Karadaş

Bitki No : NB 002

Ferula orientalis L.

Türkçe isim : Çakşır otu

Yöresel isim : Çarpışan ot, Çakşır kökü

Kullanılan kısımları : Kök kısımları (Daha çok odunsu olanlar tercih ediliyor)

Kullanım amaçları : Bitkinin genç ve taze sürgünleri turşu yapımında kullanılmakla birlikte taze olarak yenmektedir. Yörede pazarlarda satılmaktadır. Afrodizyak özelliğinden yararlanılmaktadır. Ayrıca şeker kontrolünü sağlamak için yöre halkı tarafından tüketilmektedir.

Lokalite : Ceylanpınar, Maden Mahallesi
Viranşehir, Mutlu Mahallesi

Kaynak kişi : Seher Arslan, Zozan Mutlu

Bitki No : NB 003

Foeniculum vulgare Mill.

Türkçe isim : Rezene

Yöresel isim : Rezene

Kullanılan kısımları : Yaprakları, çiçekleri, meyveleri

Kullanım amaçları : Meyvelerinden infüzyon yoluyla oluşturulan çay, anne sütünü arttırmakta kullanılmaktadır; bebeğin gazını gidermekle birlikte sakinleştirici özelliğinden dolayı tüketilmektedir. Ayrıca demlenerek içilen çayı mideye iyi gelmekle birlikte sindirime olumlu bir katkısı bulunmaktadır. Bitki genç sürgün ve yaprağı taze sebze olarak kullanılmaktadır.

Lokalite : Ceylanpınar, Aşağı Çekirge Mahallesi

Kaynak kişi : Ali Kavaklı ve Zübeyir Koca

Bitki No : NB 004

ARACEAE

Arum dioscoridis Sm.

Türkçe isim : Yılan yastığı

Yöresel isim : Pıncar, Tirşik

Kullanılan kısımları : Yeşil yaprakları ve yeşil gövdesi

Kullanım amaçları : Sebze niyetine yemeklerde kullanılmaktadır. Hazımsızlık problemi olanlarda kullanılır. Kök soğanları havanda dövülerek böceklerin ısırdığı yerlerde iyileşmeyi hızlandırmak için sürülmektedir. Ayrıca genç yapraklarından yaprak sarması yapılmaktadır.

Lokalite : Ceylanpınar, Alaca Mahallesi
Viranşehir, Yüceler Mahallesi

Kaynak kişi : Bozo Alaca, Zerrin Alaca, Burak Ekinci

Bitki No : NB 005

ASTERACEAE (COMPOSITAE)

Anthemis arvensis L.

Türkçe isim : Yabani papatya, Sığırgözü, Tarla Papatyası

Yöresel isim : Cennet cehennem çiçeği, Papatya

Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları

Kullanım amaçları : Ateş düşürücü olarak kullanılmaktadır. Soğuk algınlığı ve saç dökülmesinin tedavisinde ayrıca cilt iltihaplanmalarında çay gibi demlenerek içilmektedir.

Lokalite : Ceylanpınar, Damlacık Mahallesi
Viranşehir, Gürpınar Mahallesi

Kaynak kişi : İbrahim Kösen, Necmettin Kösen, Mehmet Gören, Şirin Usbekanoğlu

Bitki No : NB 006

Anthemis hyalina DC.

Türkçe isim : Dağ Papatyası, Kel Papatya, Yoğurt Otu

Yöresel isim : Yoğurt papatyası

Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları

Kullanım amaçları : Soğuk algınlığı tedavisinde kullanılmaktadır. Ateş düşürücü etkisinin yanında saç dökülmesini azaltıcı etkiye sahip olduğundan dolayı kullanılmaktadır. Çay gibi demlenerek tüketilmektedir.

Lokalite : Ceylanpınar, Yukarı Doruklu Mahallesi
Viranşehir, Kınalıtepe Mahallesi, Yukarı Koşan Mahallesi

Kaynak kişi : Kadir Amaç, Seydi Koşan, İsa Kolay, Ahmet Yüksel

Bitki No : NB 007

Achillea oligocephala DC.

Türkçe isim : Kırk Civanperçemi

Yöresel isim : Civanperçemi

Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları ve çiçekleri

Kullanım amaçları : Yöre halkı tarafından genellikle tıbbi amaçla değerlendirilmektedir. Çay şeklinde kaynatılıp demlenerek içilmektedir. Hazımsızlık problemine çözüm olarak değerlendirilmesinin yanında, adet söktürücü, iltihap kurutucu ve sancı kesmek için yöre halkı tarafından kullanılmaktadır. Ayrıca iştah açmada, vücut direncini arttırmada ve basur yaralarını iyileştirmekte tüketilmektedir.

Lokalite : Ceylanpınar, Muratlı Mahallesi
Viranşehir, Kınalıtepe Mahallesi

Kaynak kişi : Bubo Kurtal, Ahmet Yüksel, Fidan Yüksel, Ömer Yılmaz

Bitki No : NB 008

Bellis perennis L.

Türkçe isim : Koyungözü, Çayır Papatyası

Yöresel isim : Koyun gözü, Koyun çiçeği

Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları

Kullanım amaçları : Baş ağrılarını ve migreni kesmekte kullanılır. Rahatlatıcı etkiye sahiptir.

Lokalite : Viranşehir, Konakyeri Mahallesi

Kaynak kişi : Bilal Silgir, Hatice Silgir

Bitki No : NB 009

Carthamus tinctorius L.

Türkçe isim : Aspir

Yöresel isim : Yalancı safran, zafran, aspir, zahfur

Kullanılan kısımları : Çiçek ve çiçek kısımları

Kullanım amaçları : Kabızlık gidericidir. Bağışıklık sistemini güçlendirir. Vücudu zinde tutar. Yöresel yemek olan zerde pilavına renk vermek için kullanılır.

Lokalite : Ceylanpınar, Aydoğdu Mahallesi
Viranşehir, Yolbilen Mahallesi

Kaynak kişi : Fırat Aydoğdu, Çiçek Topkan, Serhat Topkan

Bitki No : NB 010

Gundelia tournefortii L.

Türkçe isim : Kenger

Yöresel isim : Kenger, Gereng, Kereng

Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları ve toprak altında kalan kısımları

Kullanım amaçları : Semt pazarlarında bolca satılmaktadır ve sebze niyetine kullanılabilmektedir. Mide rahatsızlıklarına iyi gelmektedir. Bitki kökünün çizilmesi ile elde edilen sütten sakız yapılır. Kenger sakızı denilen bu sakız, diş etlerini kuvvetlendirir ve iştah açmaktadır.

Lokalite : Ceylanpınar, Yukarı Esence Mahallesi
Viranşehir, Kurtulmuş Mahallesi

Kaynak kişi : Garip Esen, Mesut Öztürk, İlyas Öztürk

Bitki No : NB 011

Helianthus annuus L.

Türkçe isim : Ayçiçeği

Yöresel isim : Berberro, berro

Kullanılan kısımları : Tohumları ve gövdesi

Kullanım amaçları : Tohumları gıdasal olarak tüketilmekle birlikte yağ sanayisinde kullanılmaktadır. Küspesi de hayvan yemi olarak değerlendirilmektedir.

Bitki No : NB 012

Tragopogon longirostris L.

Türkçe isim : Helevan

Yöresel isim : Şıng

Kullanılan kısımları : Bitkinin genç sürgünleri ve yaprakları

Kullanım amaçları : Genç yaprakları sebze olarak kullanılır. Ayrıca salatalara doğranıp yenmektedir.

Lokalite : Ceylanpınar, Damlacık Mahallesi
Viranşehir, Kavurga Mahallesi

Kaynak kişi : Leyla Arıcı, Hadi Arıcı, Derya İla, Suphi İla

Bitki No : NB 013

BORAGINACEAE

Anchuza azurea L.

Türkçe isim : Sığır dili

Yöresel isim : Guruz

Kullanılan kısımları : Bitkinin genç sürgünleri ve yaprakları

Kullanım amaçları : Bölgedeki pazarlarda guruz olarak bilenen ve satışı yapılan bitki sebze olarak kullanılmaktadır. Haşlanıp yumurta ve yoğurtla karıştırılıp yenmektedir.

Lokalite : Ceylanpınar, Maden Mahallesi
Viranşehir, Gürpınar Mahallesi

Kaynak kişi : Yunus Çelik, Ali Usbekanoğlu, Mehmet Gören

Bitki No : NB 014

BRASSICACEAE

Eruca sativa L.

Türkçe isim : Roka

Yöresel isim : Şelmok, roka

Kullanılan kısımları : Bitkinin genç sürgünleri ve yaprakları

Kullanım amaçları : Sebze olarak yetiştirilmektedir. Salataya katılarak veya taze olarak yenir. C vitamini bolca barındırır. Halk bağışıklık sistemini kuvvetlendirmek, öksürüğü kesmek ve metabolizmayı hızlandırmak gibi amaçlarla kullanır.

Lokalite : Ceylanpınar Merkez
Viranşehir Merkez
Kaynak kişi : İbrahim Solcan ve Ahmet Onur
Bitki No : NB 015

Lepidium sativum L.

Türkçe isim : Tere otu
Yöresel isim : Dejnık, tere
Kullanılan kısımları : Bitkinin genç sürgünleri ve yaprakları
Kullanım amaçları : Yaprakları genellikle salatalara konularak veya taze olarak tüketilir.
Lokalite : Ceylanpınar Merkez
Viranşehir, Yüceler Mahallesi
Kaynak kişi : Zübeyir Koca ve Burak Ekinci
Bitki No : NB 016

Nasturtium officinale L.

Türkçe isim : Su teresi
Yöresel isim : Tuzik
Kullanılan kısımları : Bitkinin genç sürgünleri ve yaprakları
Kullanım amaçları : Yaprakları salatalara veya yemeklerin içine katılarak tüketilmektedir.
Lokalite : Ceylanpınar, Muratlı Mahallesi
Viranşehir, Mutlu Mahallesi
Kaynak kişi : Hıdır Kurtal ve Hicran Karadaş
Bitki No : NB 017

Sinapis arvensis L.

Türkçe isim : Yabani Hardal
Yöresel isim : Hardal, Herdal
Kullanılan kısımları : Bitkinin genç sürgünleri ve yaprakları
Kullanım amaçları : Genç evrede yaprakları sebze niyetine veya salatada tüketilir. Yöredeki insanlar arasında iştah açıcı olarak bilinmektedir.
Lokalite : Ceylanpınar, Ceylan Mahallesi

Viranşehir, Gürpınar Mahallesi

Kaynak kişi : Seydi Çelik, Hadi Çelik, Şirin Usbekanoğlu

Bitki No : NB 018

CYPERACEAE

Cyperus rotundus L.

Türkçe isim : Topalak

Yöresel isim : Toparlak

Kullanılan kısımları : Bitkinin rizomları ve kök kısımları

Kullanım amaçları : Yumrulu gövdeye sahip olup yemeklerde veya çay gibi demlenerek kullanılmaktadır. Afrodizyak etkisi mevcut olup sindirim ve boşaltım sistemine yardımcı olarak da yöre halkı tarafından kullanılabilmektedir.

Lokalite : Ceylanpınar, Damlacık Mahallesi

Viranşehir, Kınalıtepe Mahallesi

Kaynak kişi : İbrahim Kösen, Necmettin Kösen, Ahmet Yüksel

Bitki No : NB 019

EQUISETACEAE

Equisetum arvense L.

Türkçe isim : Atkuyruğu otu

Yöresel isim : Atkuyruğu otu

Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları

Kullanım amaçları : Çay gibi demlenerek içilmektedir. Yöre halkı tarafından idrar söktürücü olarak bilinmekte; karaciğer ve böbreğe iyi geldiği bilinmekte ve bu amaçlarla tüketilmektedir.

Lokalite : Ceylanpınar, Aşağı Çekirge Mahallesi

Viranşehir, Germen Mahallesi

Kaynak kişi : Ali Kavaklı, İbrahim Halil Hoca, Şiyar Hoca

Bitki No : NB 020

FABAECEAE

Cicer echinospermum L.

Türkçe isim : Kirpik nohutu
Yöresel isim : Yabani nohut, nok
Kullanılan kısımları : Meyveleri
Kullanım amaçları : Yabani bir nohut çeşididir. Genç tohumları taze olarak yenmektedir. Viranşehir ve çevresinde yetişen endemik bir türdür.
Lokalite : Viranşehir, Yüceler Mahallesi
Kaynak kişi : Burak Ekinci ve Ömer Yılmaz
Bitki No : NB 021

Glycyrrhiza glabra L.

Türkçe isim : Meyan
Yöresel isim : Biyam balı, meyan kökü, süse
Kullanılan kısımları : Bitkinin kök kısımları
Kullanım amaçları : Göğsü yumuşatmada, balgam söktürmede, öksürük ve spazm çözmede iyi bir etkiye sahiptir. Özellikle şerbet haline getirilip tüketilmektedir. Yaz aylarında susuzluğu gidermekte kullanılır.
Lokalite : Ceylanpınar, Yukarı Doruklu Mahallesi
Viranşehir, Kurtulmuş Mahallesi
Kaynak kişi : Kadir Amaç, Mesut Öztürk, İsa Yaşar
Bitki No : NB 022

Lathrus sativus L.

Türkçe isim : Mürdümük
Yöresel isim : Çolpan, mürdümük, çolık
Kullanılan kısımları : Tohumlar, Yapraklar
Kullanım amaçları : Taze yaprakları, olgunlaşmamış baklası ve taneleri hem sebze yemeğinde hem de çerez niyetine kullanılmaktadır.
Lokalite : Viranşehir, Yolbilen Mahallesi
Kaynak kişi : Serhat Topkan, Çiçek Topkan, Ali Gözde
Bitki No : NB 023

Lens culinaris L.

Türkçe isim : Kırmızı mercimek
Yöresel isim : Nisk
Kullanılan kısımları : Meyveleri, gövdesi ve yaprakları
Kullanım amaçları : Gıdasal olarak kullanılmaktadır. Gövde ve yaprakları hayvan yemi olarak değerlendirilmektedir.
Bitki No : NB 024

Pisum sativum L.

Türkçe isim : Bezelye
Yöresel isim : Bezelye
Kullanılan kısımları : Bitkinin tohumları
Kullanım amaçları : Yöre halkı tarafından sebze niyetine yemeklerde veya salatalarda tüketilmektedir.
Lokalite : Viranşehir, Çamurlu Mahallesi
Kaynak kişi : Mehmet Ali Keser, Ahmet Onur
Bitki No : NB 025

Trigonella foenum-graecum L.

Türkçe isim : Çemen otu, Buyotu
Yöresel isim : Çemen otu, Pıltan
Kullanılan kısımları : Bitkinin meyveleri
Kullanım amaçları : Viranşehir ve Ceylanpınar'da doğal yayılış göstermesine rağmen halk aktarlarda dışarıdan gelen çemen otu bitkilerini kullanmaktadır. Baharat niyetine yemeklere katılıp tüketilmektedir.
Lokalite : Ceylanpınar, Yukarı Esence Mahallesi
Viranşehir, Çamurlu Mahallesi
Kaynak kişi : Garip Esen, Mehmet Ali Keser
Bitki No : NB 026

FAGACEAE

Quercus brantii L.

Türkçe isim : İran palamut meşesi

Yöresel isim : Cevt, Beru, Palamut, Çılo

Kullanılan kısımları : Bitkinin kozalakları

Kullanım amaçları : Tatlı ve iri palamutları pişirilerek veya çiğ bir şekilde yenmektedir. Yöre halkı tarafından şekeri olan hastalara iyi geldiği bilinmektedir. Ayrıca yakacak olarak kullanılmaktadır.

Lokalite : Viranşehir; Mutlu Mahallesi, Konakyeri Mahallesi

Kaynak kişi : Zozan Mutlu, İlyas Silgir

Bitki No : NB 027

HYPERICACEAE

Hypericum perforatum L.

Türkçe isim : Kızılcık otu, Sarı kantaron, Binbirdelik otu

Yöresel isim : Sarı Kantaron

Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları

Kullanım amaçları : Çay gibi demlenerek içilir. Bağırsak rahatsızlıklarına iyi gelir ve ishali kesmede kullanılır. Verem ve kansere karşı da kullanılmaktadır.

Lokalite : Ceylanpınar, Maden Mahallesi
Viranşehir, Gürpınar Mahallesi

Kaynak kişi : Yunus Çelik, Mehmet Gören, Ali Usbekanoğlu

Bitki No : NB 028

LAMIACEAE

Lavandula stoechas L.

Türkçe isim : Karabaş otu

Yöresel isim : Karabaş, Karabaş otu

Kullanılan kısımları : Bitkinin çiçek ve çiçek kısımları

Kullanım amaçları : Soğuk algınlığını gidermede veya balgam sökücü olarak kullanılmaktadır yöre halkı tarafından. Çay gibi demlenip içilmektedir.

Lokalite : Viranşehir, Kınalıtepe Mahallesi

Kaynak kişi : Ahmet Yüksel, Mustafa Yüksel, Fidan Yüksel

Bitki No : NB 029

Mentha longifolia subsp. typhoides (Briq.) Harley

Türkçe isim : Tüylü nane

Yöresel isim : Nane

Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları

Kullanım amaçları : Sebze olarak kullanılıp yemeklere veya salatalara katılıp kullanılabilmektedir. Ayrıca çay gibi demlenip içilebilmektedir.

Lokalite : Ceylanpınar Merkez
Viranşehir, Mutlu Mahallesi, Konakyeri Mahallesi

Kaynak kişi : Ceylan Kıraç, Bilal Silgir, Hatice Silgir, Ali Karadaş

Bitki No : NB 030

Mentha piperita L.

Türkçe isim : Renkli nane

Yöresel isim : Renkli nane

Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları

Kullanım amaçları : Sebze olarak kullanılıp yemeklere veya salatalara katılıp kullanılabilmektedir. Ayrıca çay gibi demlenip içilebilmektedir. Çocuklarda enfeksiyon hastalıklarında kullanılıyor.

Lokalite : Ceylanpınar, Aşağı Doruklu Mahallesi
Viranşehir, Germen Mahallesi

Kaynak kişi : İlhan Yaver, Leyla Yaver, İbrahim Halil Hoca, Şiyar Hoca

Bitki No : NB 031

Mentha pulegium L.

Türkçe isim : Yarpuz

Yöresel isim : Punk

Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları

Kullanım amaçları : Sebze olarak kullanılıp yemeklere veya salatalara katılıp kullanılabilmektedir. Ayrıca çay gibi demlenip içilebilmektedir. Yöre halkı tarafından bağışıklığı güçlendirmek için çayı içilmektedir.

Lokalite : Ceylanpınar, Damlacık Mahallesi
Viranşehir, Yolbilen Mahallesi

Kaynak kişi : İbrahim Kösen, Çiçek Topkan, Serhat Topkan
Bitki No : NB 032

Ocimum basilicum L.

Türkçe isim : Fesleğen
Yöresel isim : Reyhan, Fesleğen
Kullanılan kısımları : Bitkinin bütün kısımları
Kullanım amaçları : Yemeklere ve salatalara katılmaktadır. Ayrıca evde süs bitkisi olarak da kullanılmaktadır.
Lokalite : Ceylanpınar; Muratlı Mahallesi, Alaca Mahallesi
Viranşehir, Kurtulmuş Mahallesi
Kaynak kişi : Hıdır Kurtal, Bozo Alaca, Mesut Öztürk
Bitki No : NB 033

Rosmarinus officinalis L.

Türkçe isim : Biberiye
Yöresel isim : Biberiye
Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları
Kullanım amaçları : Yöre halkı tarafından soğuk algınlığı ve zayıflamada çay gibi kaynatılıp içilmektedir.
Lokalite : Viranşehir, Kavurga Mahallesi
Kaynak kişi : Derya İla, Suphi İla, Ömer Yılmaz
Bitki No : NB 034

Salvia officinalis L.

Türkçe isim : Adaçayı
Yöresel isim : Adaçayı, dağ çayı, şalba
Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları
Kullanım amaçları : Çay gibi demlenip tüketilmektedir. Balgam söktürücü etkisi mevcuttur. Baş ağrısı, mide rahatsızlıkları, soğuk algınlığı ve bağışıklık sistemini güçlendirmek gibi birden fazla rahatsızlıkta tüketilmektedir.

Lokalite : Ceylanpınar, Aşağı Çekirge Mahallesi
Viranşehir Merkez
Kaynak kişi : Ali Kavaklı, Ömer Yılmaz ve Cemal Yıldız
Bitki No : NB 035

Thymbra spicata L.

Türkçe isim : Kekik
Yöresel isim : Zahter
Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları
Kullanım amaçları : Baharat olarak kullanılmaktadır. Ayrıca iştah açmak için çay gibi demlenip de içilebilmektedir.
Lokalite : Ceylanpınar Merkez
Viranşehir, Gürpınar Mahallesi
Kaynak kişi : İsa Yaşar, Şirin Usbekanoğlu, Mehmet Gören
Bitki No : NB 036

Teucrium polium L.

Türkçe isim : Tüylü kısamahmut
Yöresel isim : Meryemhort, Kısamahmut, Tağlok
Kullanılan kısımları : Bitkinin bütün kısımları
Kullanım amaçları : Kurutularak çiğnenebileceği gibi çay gibi demlenip de içilebilmektedir. Şekeri düşürebilmektedir. Bebeklerde gaz sancısını almada kullanılıp ayrıca ağrı kesici olarak da tüketilmektedir yöre halkı tarafından.
Lokalite : Ceylanpınar, Maden Mahallesi
Viranşehir, Gürpınar Mahallesi
Kaynak kişi : Yunus Çelik, Ali Usbekanoğlu, Şirin Usbekanoğlu
Bitki No : NB 037

LINACEAE

Linum usitatissimum L.

Türkçe isim : Keten
Yöresel isim : Keten, Bızırkıtan
Kullanılan kısımları : Tohumları

Kullanım amaçları : Bitkinin tohumları kavrularak çerez niyetine yenmektedir. Ayrıca tohumlarından Bezir yağı da elde edilmektedir ve satışı gerçekleştirilmektedir.
Lokalite : Viranşehir, Yüceler Mahallesi
Kaynak kişi : Burak Ekinci, Ömer Yılmaz
Bitki No : NB 038

MALVACEAE

Abelmoschus esculentus L.

Türkçe isim : Bamya
Yöresel isim : Bami, bamya
Kullanılan kısımları : Meyveleri ve gövdesi
Kullanım amaçları : Meyvesi sebze olarak tüketilmektedir. Gövdesi ve dalları yakacak olarak kullanılmaktadır.
Bitki No : NB 039

Alcea hohenackeri (Boiss. Et Huet) Boiss.

Türkçe isim : Hatmi çiçeği, Gülhatmi, Hıra çiçeği
Yöresel isim : Hiro, Hatmi
Kullanılan kısımları : Bitkinin çiçek ve çiçek kısımları
Kullanım amaçları : Soğuk algınlığına, nezleye, gribe ve öksürük gibi hastalıklara karşı çözüm olarak kullanılmaktadır. Ağaç gövdesi yakacak olarak kullanılmaktadır.
Lokalite : Ceylanpınar, Maden Mahallesi
Viranşehir; Gürpınar Mahallesi, Kınalıtepe Mahallesi
Kaynak kişi : Seher Arslan, Mehmet Gören, Ahmet Yüksel, Fidan Yüksel
Bitki No : NB 040

Malva sylvestris L.

Türkçe isim : Ebegümeci, Develik, Kömeç
Yöresel isim : Tolık, Ebegümeci
Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları

Kullanım amaçları : Hem sebze niyetine gıdasal olarak kullanılıp hem de bazı hastalıklara karşı kullanılmaktadırlar. Çay gibi demlenip de içilmektedir. Öksürük tedavisinde, romatizma rahatsızlığında kullanılmaktadır.

Lokalite : Ceylanpınar; Merkez, Ceylan Mahallesi ve çoğu köyde
Viranşehir; Merkez, Mutlu Mahallesi ve çoğu köyde

Kaynak kişi : Ahmet Onur, Seydi Çelik, İsa Yaşar ve Zozan Mutlu

Bitki No : NB 041

Gossypium hirsutum L.

Türkçe isim : Pamuk

Yöresel isim : Pamuk, Pambu

Kullanılan kısımları : Meyveleri (Kozalak)

Kullanım amaçları : Meyvesi tekstil sektöründe değerlendirilmek üzere fabrikalara gönderilmektedir. Ayrıca tohumlarından yağ elde edilmektedir. Gövdesini ise halk yakacak olarak kullanmaktadır.

Lokalite : Viranşehir; Kurtulmuş Mahallesi,Yolbilen Mahallesi

Kaynak kişi : İlyas Öztürk, Serhat Topkan

Bitki No : NB 042

NITRARIACEAE

Peganum harmala L.

Türkçe isim : Üzerlik otu

Yöresel isim : Nazarlık otu

Kullanılan kısımları : Bitkinin meyveleri

Kullanım amaçları : Bitkinin meyveleri kurutularak bir ipten geçirilir; süs veya nazara karşı belirlenen bir yere asılır. Halk tarafından ayrıca tavada pişirilerek tütsü yapılmaktadır.

Lokalite : Viranşehir; Kurtulmuş Mahallesi, Sayoba Mahallesi

Kaynak kişi : Mesut Öztürk, Ali Gözde, Hanım Gözde, Ömer Yılmaz

Bitki No : NB 043

ONAGRACEAE

Epilobium hirsutum L.

Türkçe isim : Yakı otu

Yöresel isim : Yakı otu

Kullanılan kısımları : Bitkinin toprak üstünde kalan kısımları

Kullanım amaçları : Yöredeki halk tarafından bel, eklem ve kas ağrılarında ağrıyı hafifletmek için bitkiyi kaynatarak lapa haline getirdikten sonra yakı gibi haricen ağrıyan bölgeye sürmektedirler.

Lokalite : Viranşehir, Kavurga Mahallesi

Kaynak kişi : Derya İla, Suphi İla

Bitki No : NB 044

POACEAE

Zea mays L.

Türkçe isim : Mısır püskülü

Yöresel isim : Garıs

Kullanılan kısımları : Bitkinin püskülleri

Kullanım amaçları : Bitkinin püskülleri kaynatılıp süzüldükten sonra suyu içilir. Böbrekteki taşları düşürmek veya idrar yolu enfeksiyonlarına çözüm sağlamak amacıyla kullanılmaktadır.

Lokalite : Ceylanpınar, Aydoğdu Mahallesi
Viranşehir Merkez

Kaynak kişi : Fırat Aydoğdu, Cemal Yıldız

Bitki No : NB 045

Hordeum Vulgare L.

Türkçe isim : Arpa

Yöresel isim : Ce, arpa

Kullanılan kısımları : Tohumu

Kullanım amaçları : Tohumu gıda takviyesi olarak kullanılır. Bitkinin sapı ve yaprakları hayvan yemi olan saman haline getirilip kullanılmaktadır.

Triticum durum L.

Türkçe isim : Buğday

Yöresel isim : Genım, dan, buğday

Kullanılan kısımları : Meyveleri, yaprakları ve gövdesi

Kullanım amaçları : Meyvesi gıda olarak değerlendirilmekle birlikte işlenerek un yapımında da kullanılmaktadır. Yaprakları ve sapı saman haline getirilip hayvan yemi olarak tüketilmektedir.

Bitki No : NB 046

PLANTAGINACEAE

Plantago lanceolata L.

Türkçe isim : Karnıyarık otu, Sinir otu, Siğil otu

Yöresel isim : Siğil otu

Kullanılan kısımları : Bitkinin yaprakları

Kullanım amaçları : Yöre halkı soğuk algınlığını gidermek, idrar söktürmek, balgam söktürmek ve yara iyileşmesini sağlamak gibi rahatsızlıklarla mücadelede kullanılır. Demlenerek tüketmektedirler.

Lokalite : Ceylanpınar, Yukarı Esence Mahallesi
Viranşehir, Kavurga Mahallesi

Kaynak kişi : Garip Esen, Derya İla, Suphi İla

Bitki No : NB 047

POLYGONACEAE

Rumex acetosella L.

Türkçe isim : Kuzukulağı

Yöresel isim : Tırşo

Kullanılan kısımları : Bitkinin yaprakları

Kullanım amaçları : Yöre halkı genç yaprakları çiğ olarak tüketmektedir. Ayrıca sebze niyetine yemeklerde veya salatalarda kullanmaktadırlar.

Lokalite : Ceylanpınar; Merkez, Maden Mahallesi
Viranşehir, Yüceler Mahallesi

Kaynak kişi : Zübeyir Koca, Seher Arslan, İsa Yaşar ve Burak Ekinci
Bitki No : NB 048

PORTULACACEAE

Portulaca oleraceae L.

Türkçe isim : Semiz otu
Yöresel isim : Pırpar, Parpar, Semiz otu
Kullanılan kısımları : Bitkinin yaprakları
Kullanım amaçları : Bitkinin yaprakları sebze niyetine yemeklere katılmaktadır. Salatalara katılmakla beraber çiğ olarak da tüketilmektedir. Ayrıca tansiyona ve bağışıklık sistemine iyi geldiğinden demlenip de tüketilebilmektedir.
Lokalite : Ceylanpınar, Damlacık Mahallesi
Viranşehir, Mutlu Mahallesi
Kaynak kişi : İbrahim Kösen, Ali Karadaş ve Zozan Mutlu
Bitki No : NB 049

RANUNCULACEAE

Nigella sativa L.

Türkçe isim : Çörek otu
Yöresel isim : Çörek otu
Kullanılan kısımları : Bitkinin tohumları
Kullanım amaçları : Halk daha çok baharat niyetine unlu mamüllerde tüketim yapmaktadır. Kaynatılıp suyu tüketilmekle beraber idrar söktürme, süt artırma, iştah açma ve adet söktürücü etkilere sahiptir.
Lokalite : Ceylanpınar, Muratlı Mahallesi
Viranşehir, Sayoba Mahallesi
Kaynak kişi : Bubo Kartal, Hıdır Kartal, Hanım Gözde, Ali Gözde
Bitki No : NB 050

ROSACEAE

Alchemilla vulgaris L.

Türkçe isim : Aslanpençesi
Yöresel isim : Aslanpençesi

Kullanılan kısımları : Bitkinin çiçekleri ve yaprakları

Kullanım amaçları : Yöre halkı tarafından çay gibi demlenerek; şeker hastalıkları ve sindirim yolu rahatsızlıklarında kullanılır. Adet düzenleyici olarak da kullanmaktadırlar ihtiyaç durumunda.

Lokalite : Viranşehir, Kavurga Mahallesi

Kaynak kişi : Derya İla, Suphi İla, Ömer Yılmaz

Bitki No : NB 051

Cerasus mahaleb (L.) Miller var. **mahaleb**

Türkçe isim : Mahlep

Yöresel isim : Mahlep

Kullanılan kısımları : Tohumları ve meyveleri

Kullanım amaçları : Tohumları tadından dolayı bazı unlu mamullerine konmaktadır. Ayrıca yöre halkı şekeri düşürmek amacıyla tohumları dövüp de tüketebilmektedir. Gövdesi yakacak olarak kullanılmaktadır.

Lokalite : Viranşehir, Kurtulmuş Mahallesi

Kaynak kişi : İlyas Öztürk, Mesut Öztürk, Cemal Yıldız

Bitki No : NB 052

Crataegus aronia (L.) Bosc. ex DC. var. **aronia**

Türkçe isim : Alıç

Yöresel isim : Guviç, Alıç

Kullanılan kısımları : Bitkinin meyveleri

Kullanım amaçları : Yemiş olarak gıdasal amaçla tüketilmektedir. Ayrıca kolesterol düşürmek ve tansiyon düşürmek amacıyla kaynatılıp demlenerek içilmektedir. Gövdesi yakacak olarak kullanılmaktadır.

Lokalite : Viranşehir, Çamurlu Mahallesi

Kaynak kişi : Mehmet Ali Keser, Ömer Yılmaz

Bitki No : NB 053

Rosa canina L.

Türkçe isim : Kuşburnu

Yöresel isim : Kuşburnu, Şilan

Kullanılan kısımları : Meyveleri, Çiçekleri

Kullanım amaçları : Yöre halkı çokça tüketmektedir. Çay gibi demlenerek kullanılmaktadır. Basur tedavisinde ve gribal enfeksiyonlara çözüm olarak kullanılmaktadır. Kuvvet verici olup halsizlik durumunda da yöre halkı içmektedirler. Ayrıca süs bitkisi olarak kullanılmaktadır.

Lokalite : Ceylanpınar, Aşağı Çekirge Mahallesi
Viranşehir, Yolbilen Mahallesi

Kaynak kişi : Ali Kavaklı, Serhat Topkan ve Ahmet Onur

Bitki No : NB 054

ULMACEAE

Celtis tournefortii L.

Türkçe isim : Çiftlembik

Yöresel isim : Dağdağan, Dare tağvi

Kullanılan kısımları : Meyveler

Kullanım amaçları : Turuncu veya kahverengi meyveleri yenebilmektedir. Bitkisel çay olarak şeker ve kanser hastalıklarına karşı tüketilmektedir. Ayrıca yöre halkı kalsiyum açısından zengin olduğu için diş hekimleri önerisine göre diş etlerini kuvvetlendirmek için kullanmaktadır. Gövdesi ve dalları şekillendirilerek süs amaçlı olarak kullanılmaktadır.

Lokalite : Viranşehir; Merkez, Kavurga Mahallesi

Kaynak kişi : Ahmet Onur, Suphi İla, Derya İla

Bitki No : NB 055

URTICACEAE

Urtica dioica L.

Türkçe isim : Isırgan otu

Yöresel isim : Isırgan otu, Gezgezok

Kullanılan kısımları : Yaprakları

Kullanım amaçları : Bitkinin yaprakları çay gibi demlenip içilmektedir. Halk şeker rahatsızlıkları, karın ağrıları, anemi, böbrek rahatsızlıkları gibi birçok hastalığı tedavi etmek amacıyla kullanılmaktadır.

Lokalite : Ceylanpınar Merkez
Viranşehir; Merkez, Yolbilen Mahallesi

Kaynak kişi : Ahmet Onur, Serhat Topkan, Ömer Yılmaz ve İsa Yaşar

Bitki No : NB 056

VERBENACEAE

Vitex agnus-castus L.

Türkçe isim : Hayıt

Yöresel isim : Namus ağacı

Kullanılan kısımları : Yaprakları, çiçekleri ve tohumları

Kullanım amaçları : Yöre halkı bitkinin sakinleştirici etkisinden dolayı ihtiyaç halinde demleyerek tüketebilmektedir. Gövdesi yakacak olarak kullanılmaktadır.

Lokalite : Viranşehir, Kınalıtepe Mahallesi

Kaynak kişi : Ahmet Yüksel, Mustafa Yüksel, Fidan Yüksel

Bitki No : NB 057

VITACEAE

Vitis vinifera L**.**

Türkçe isim : Üzüm

Yöresel isim : Tıri

Kullanılan kısımları : Meyveleri, gövdesi ve yaprakları

Kullanım amaçları : Meyvesi gıda takviyesi olarak tüketilmektedir. Yaprakları sebze niyetine yemeklerde kullanılmaktadır. Gövdesi ve dalları yakacak olarak kullanılmaktadır.

Bitki No : NB 058

ZINGIBERACEAE

Alpinia officinarum Hance

Türkçe isim : Havlıcan

Yöresel isim : Havlican

Kullanılan kısımları : Bitkinin bütün kısımları

Kullanım amaçları : Yöre halkı iştah açıcı özelliğinden dolayı çocuklarda kilo almaya yardımcı olmasından ötürü tüketebilmektedir. Gelişme çağındaki çocuklarda gelişmeyi sağlamakla birlikte bağışıklık güçlendirmeye yardımcı olmasından ötürü kaynatılıp demlendikten sonra da tüketebilmektedir.

Lokalite : Viranşehir; Gürpınar Mahallesi, Mutlu Mahallesi

Kaynak kişi : Hicran Karadaş, Mehmet Gören, Şirin Usbekanoğlu

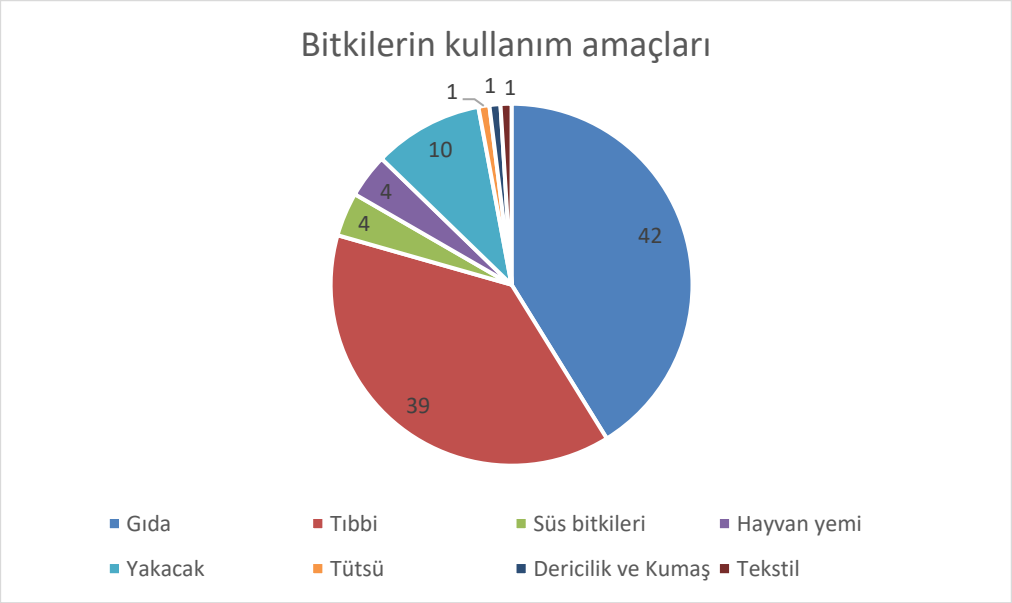
Bitki No : NB 059

5. SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. Sonuçlar

Şanlıurfa ilinin Viranşehir ve Ceylanpınar ilçelerinin köylerinde gerçekleştirilen bu çalışma bölgede yayılım gösteren bitki türlerini yörede yaşayan halk ve literatürdeki karşılıkları göz önünde bulundurularak bitkilerin literatürdeki isimleri, yöresel isimleri, kullanım amaçları bölgenin coğrafyası göz önünde bulundurularak etnobotanik çalışma gerçekleştirilmiştir. İki ilçenin coğrafik yapısı, florası ve tespit edilen bitki türleri büyük oranda benzerlik göstermektedir. Etnobotanik çalışmada toplamda yöre halklarından 52 kaynak kişiyle görüşülmüş; Ceylanpınar ilçesinin merkezi dahil olmak üzere 11 köyüne ve Viranşehir ilçesinin merkezi dahil olmak üzere 13 köyüne ziyaretler gerçekleştirilmiştir.

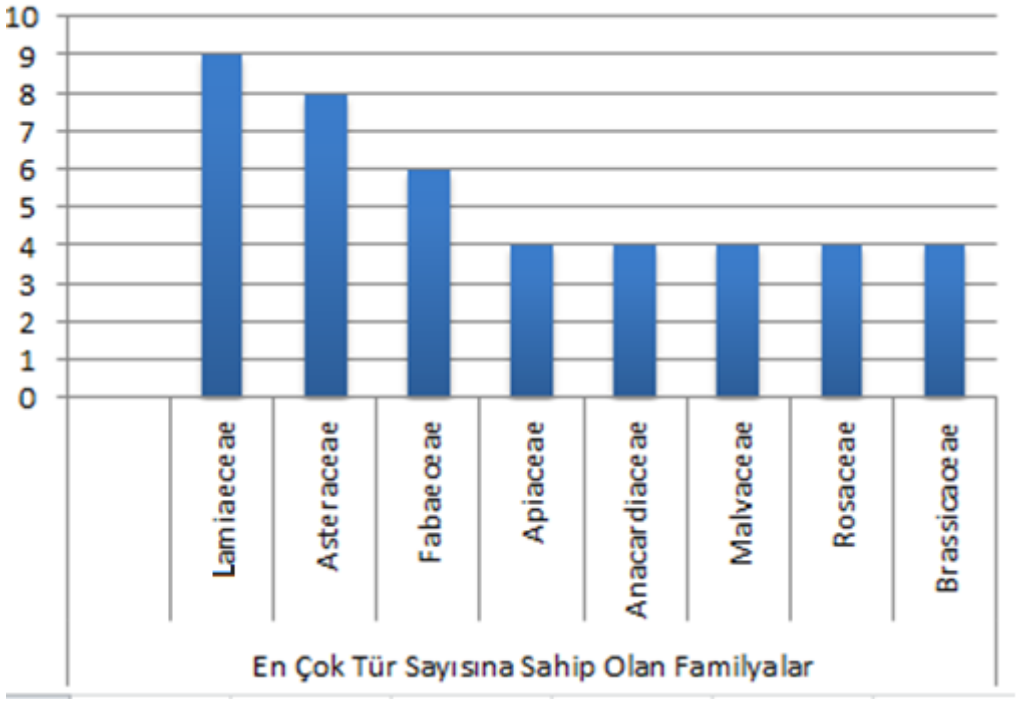
Etnobotanik çalışmaları sonucunda 27 familyaya ait 63 bitki türü tespit edilmiştir. Bunlardan 42'si gıdasal, 39'u tıbbi, 10'u yakacak, 4'ü süs bitkisi, 4'ü hayvan yemi, 1'i tekstil, 1'i tütsü, 1'i de dericilik ve kumaş boyamada kullanılmaktadır ve aşağıda şematize edilmiştir (Şekil5.1).

Şekil 5.1. Bitkilerin kullanım amaçları

Bitkiler, kullanım amaçları bakımından kıyaslandığında daha çok gıdasal amaçla kullanılmaktadır. İkinci sırayı tıbbi amaçlı kullanım izlemektedir. Bu çalışmadaki bitkilerin tıbbi amaçla kullanılma nedenleri veya hangi rahatsızlıklara çözüm olarak kullanılmalarını sayısal üstünlük bakımından sıralayacak olursak; grip, soğuk algınlığı, mide, sindirim ve boşaltım rahatsızlıkları, şeker kontrolü, bağışıklık güçlendirme, diş ve diş etlerinin sağlığı, kolesterol, tansiyon, cinsel gücü arttırma ve sakinleştirici olarak kullanılma sıralaması dikkat çekmektedir.

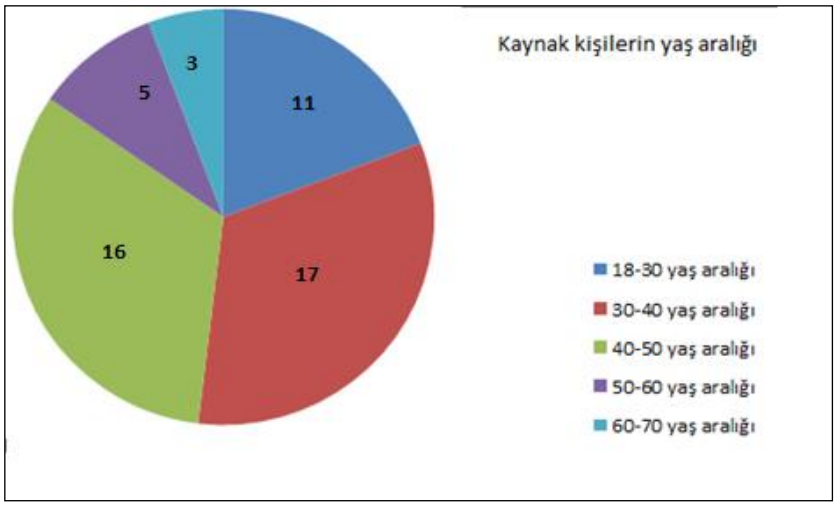
Yöre halkının kullandığı bitkilerin bağlı olduğu familyalarda, sayısal çoğunluğa sırasıyla Lamiaeceae, Asteraceae ve Fabaeceae familyaları sahiptir. Bölgede yapılan araştırmada tespit edilen bitkilerin bağlı olduğu familyaların sayısal üstünlük grafiği aşağıda verilmiştir (Şekil 5.2).

Şekil.5.2. En çok tür sayısına sahip olan familyalar

Gerçekleştirilen çalışmada görüşülen kaynak kişilerin yaş ortalaması 41,54 'tür. Kaynak kişilerin yaş dağılımına bakacak olursak görüştüğümüz yöre halkında büyük

paya sahip olan yaş aralığımız 30-40 aralığıdır. Aralıkların çoğunluk sayılarından elde edilen grafik aşağıda verilmiştir (Şekil 5.3).

Şekil 5.3.Kaynak kişilerin yaş aralığına göre sayısı

Kaynak kişilerin mesleklerini göz önüne alınacak olursa bölgedeki coğrafik yapı, eğitim durumu, yaşam koşulları ve ihtiyaçlar gibi koşullar ötürüyle çiftçiler, ev hanımları, serbest meslek ve hayvancılıkla uğraşan kesimin çoğunlukta olduğu görülmektedir. Kaynak kişilerin meslek isimleri ve mesleklere göre çoğunluk karşılaştırması aşağıdaki çizelgede sınıflandırılmıştır (Çizelge 5.1).

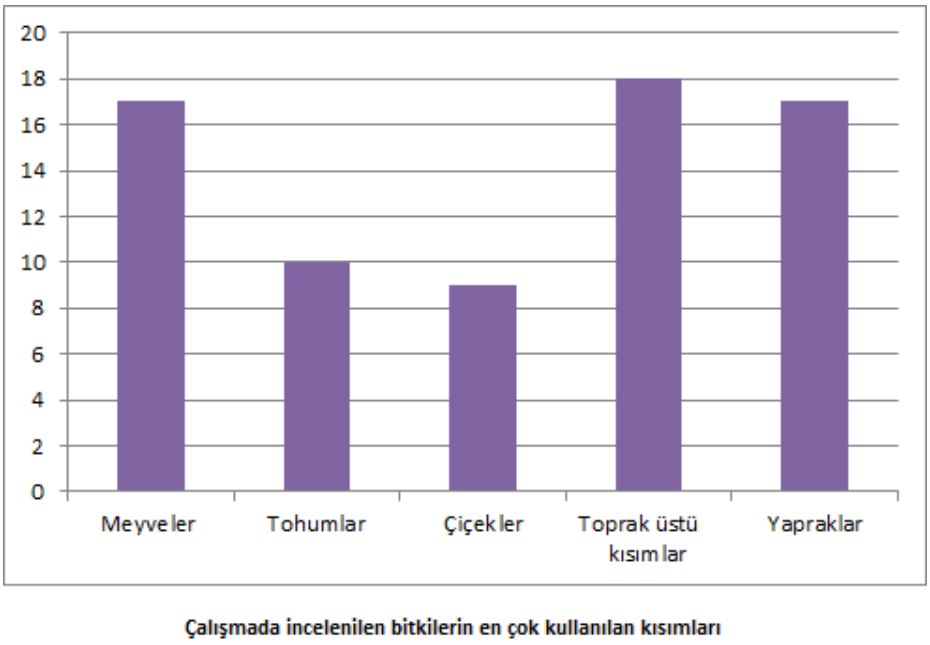
Çizelge 5.1 Kaynak kişilerin meslekleri ve mesleklere göre çoğunlukları

Kaynak kişilerin meslekleri	Kaynak kişilerin mesleğe göre sayıları
Çiftçi	11
Ev hanımı	10
Serbest Meslek	6
Hayvancılık	4
Aktarcılık	4
Emekli	2
Öğretmen	2
Fizyoterapist	1
Tesisatçı	1
Diş hekimi	1
Veri hazırlama	1
Çiçekçi	1

Çizelge 5.1 (Devamı)

Boyacı	1
Garson	1
Laborant	1
Aşçı	1
Veteriner	1
Diş teknisyeni	1
Şoför	1
Hemşir	1

Yörede bulunan halk, bitkilerden çeşitli amaçlarla bitkilerin çeşitli bölümlerinden faydalanmaktadır. Yapılan çalışmada bitkilerin kullanılan bölümleri; bitkilerin toprak üstünde kalan kısımları, meyveleri, yaprakları, tohumları, gövdeleri, kök kısımları, çiçekleri, sürgünleri ve rizomları olarak tespit edilmiştir. En çok kullanılan bölümleri ise aşağıdaki grafikte ele alınmıştır ve bitki sayısına göre sınıflandırılmıştır.

Şekil 5.4. Bitkilerin en çok kullanılan kısımları

Viranşehir ve Ceylanpınar ilçelerinin merkez ve köylerinde gerçekleştirilen bu çalışma Şanlıurfa ilinin sınırlarında gerçekleştirilen farklı 3 çalışmayla; familya, tespit edilen bitki sayısı ve kaynak kişi sayısına göre karşılaştırılmıştır. Karşılaştırmaya göre

yaptığımız çalışmada, 52 kaynak kişiden alınan bilgiler ışığında 27 familyadan 63 bitki sayısı tespit edilmiştir. Şahin Fidan (2008) tarafından Tek Tek Dağı çevresinde yapılan çalışmada 53 kaynak kişiyle görüşülmüş 44 familyadan 120 bitki türü saptanmıştır. Aslan (2019) tarafından Yaslıca ve Arıkök köyü çevresinde yapılan çalışmada 31 kaynak kişiyle görüşülmüş olup 42 familyadan 95 bitki türü tespit edilmiştir. Oymak (2005) tarafından Bozova çevresinde yapılan çalışmada 71 kaynak kişiyle görüşülüp 50 familyadan oluşmak üzere 171 bitki türü tespit edilmiştir.

Çizelge 5.2. Yaptığımız araştırmanın diğer çalışmalarla olan karşılaştırılması

	Viranşehir ve Ceylanpınar Civarı Batan (2020)	**Tek Tek Dağı Çevresi** Şahin Fidan (2018)	**Yaslıca ve Arıkök Köyü Çevresi** Aslan (2019)	**Bozova Çevresi** Oymak (2018)
Familya	27	44	42	50
Bitki sayısı	63	120	95	171
Kaynak kişi sayısı	52	53	31	71

Bitkileri halk geleneğindeki kullanım tarzına göre sınıflandırdığımızda ön plana çıkan bitkiler aşağıda verilmiştir.

Gıdasal amaçlı: Gundelia tournefortii L. (Kenger), Portulaca oleraceae L. (Semiz otu), Sinapis arvensis L. (Yabani hardal), Pistacia vera L. (Antep fıstığı), Rhus coriaria L. (Sumak), Malva sylvestris L. (Ebegümeci), Vitis vinifera L. (Üzüm), Tragopogon longirostris L. (Helevan)

Tıbbi amaçlı: Glycyrrhiza glabra L. (Meyan), Anthemis arvensis L. (Sığırgözü), Urtica dioica L. (Isırgan otu), Salvia officinalis L. (Adaçayı), Ferula orientalis L. (Çakşır otu),

Foeniculum vulgare Mill. (Rezene), Thymbra spicata L. (Kekik), Teucrium polium L. (Kısamahmut)

Yakacak amaçlı: Gossypium hirsutum L. (Pamuk), Pistacia khinjuk L. (Buttum), Pistacia terebinthus L. subsp. Terebinthus (Menengiç), Quercus brantii L. (İran palamut meşesi), Abelmoschus esculentus L. (Bamya), Cerasus mahaleb (L.) Miller var. Mahaleb (Mahleb)

Hayvan yemi amaçlı: Hordeum Vulgare L. (Arpa), Helianthus annuus L. (Ayçiçeği), Lens culinaris L. (Kırmızı mercimek), Triticum durum L. (Buğday)

5.2. Öneriler

a) Bitkilerin bilinçsizce kullanılmaması önerilmektedir.

b) Etnobotanik ile ilgili tespit ettiğimiz doğal bitkilerden kumaş vb. zanaatların yaşatılması için projeler geliştirilmelidir.

c) Tohum ve meyve mirası gibi bazı önemli kültürel değerlerimizin korunması ve tescillenmesi önerilmektedir.

d) Yaban bitkilerini tehdit edecek bilinçsiz bir şekilde tarla ve bahçe açılmasının önüne geçilmelidir.

f) Anız yakma olaylarının önüne geçilmelidir.

g) Bölgede hayvancılık yaygın olduğundan aşırı otlatmanın önüne geçilmelidir.

e) Zehirli bitkilerin kullanımı hakkında yöresel halk uyarılmalıdır.

KAYNAKLAR

ADIGÜZEL, N. ve AYTAÇ, Z., 2001. Flora of Ceylanpinar State Farm, Flora Mediterranea, 11(2001): 335-361

AKALIN, E., 1998. Tekirdağ İli Halk İlaçları ve Gıda olarak Kullanılan Yabani Bitkiler, Geleneksel ve Folklorik Droglar Dergisi, Cilt: 5(1):1-98.

AKAN, H., EKER, İ. ve ASLAN, M., 2004. *Capparis* L. bitkisinin işlenişi, GAP bölgesindeki ihracatı ve son populasyon durumu. Ot sistematik Botanik Dergisi, 11(1): 105-118.

AKAN, H., ASLAN, M. ve BALOS, M. M. 2005. Şanlıurfa Semt Pazarlarında Satılan Doğal Bitkilerin Etnobotaniği. Ot Sistematik Botanik Dergisi, 12(2): 43-58.

AKAN, H., KORKUT, M. M. ve BALOS, M. M., 2008. Arat Dağı ve Çevresinde (Birecik, Şanlıurfa) Etnobotanik Bir Araştırma, Fırat Üniversitesi Fen ve Mühendislik Bilimleri Dergisi, 20(1): 67-81.

AKAN, H. ve SADE Y., 2015. Kahta(Adıyaman) Merkezi ve Narince Köyü'nün Etnobotanik Açıdan Araştırılması, BEÜ Fen Bilimleri Dergisi, 4(2): 219-248.

AKGÜL, S., 2008. Mityat (Mardin) Civarında Etnobotanik, Ege Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 187s.

AKÇİÇEK, E. ve VURAL, M., 2003. Kumalar dağı (Afyon) ve Çevresindeki Bazı Bitkilerin Yöresel Adları ve Etnobotanik Özellikleri, Ot Sistematik Botanik Dergisi, 10(2) : 151-162.

ALPINAR, K. ve YAZICIOĞLU, E., 2019. Türkiye Etnobotanik Bibliyografyası (1928-2018). Erol Ofset Matbaacılık, Samsun, 208s.

GOOGLE/MAPS , 2019. Erişim tarihi, 02.01.2019 https://www.google.com/maps/place/%C5%9Eanl%C4%B1urfa/@37.1671169,38.7557854,12z/data=!3m1!4b1!4m5!3m4!1s0x153471ebdc619091:0x8e788516b709466c!8m2!3d37.1674039!4d38.7955149.

ARASAN, Ş., 2014. Savur (Mardin) Yöresinde Halk Hekimliğinde Kullanılan Bitkiler ve Kullanım Alanları. Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitusü, Yüksek Lisans Tezi, 303s.

ARSLAN, Ö., 2005. Dereli (Giresun) Yöresinin Geleneksel Halk İlacı olarak Kullanılan Bitkileri, Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 110-117s.

ASLAN, M., AKAN, H., ve BALOS M.M., 2011. Şanliurfa' da Bazı Odunsu Bitkilerin Etnobotaniği Üzerine Yapılmış Bir Araştırma. Ot Sistematik Botanik Dergisi, 18(1):117-137.

ASLAN, S., 2018. Yaslıca Beldesi ve Arıkök Köyü (Şanlıurfa) 'nün Etnobotanik Açıdan Araştırılması. Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa, 139s.

ASLAN, M., 2018. Habitats Change in Ceylanpinar State's Farm and the Dangerous Clases of Plants, International Journal of Science and Research (IJSR), 2319-7064.

BAĞCI, Y., 2000. Aladağlar (Yahyalı, Kayseri) ve Çevresinin Etnobotanik Özellikleri, Ot Sistematik Botanik Dergisi, 7(1): 89-94.

BAYRAK ÖZBUCAK, T., KUTBAY, H. G. and ERGEN AKÇIN, Ö.,2006. The Contribution of Wild Edible Plants to Human Nutrition in the Black Sea Region of Turkey, Ethnobotanical Leaflets, Samsun, 10: 98-103.

BAYTOP, T., 1994. Türkçe Bitki Adları Sözlüğü, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Dil Kurumu Yayınları: 578, Ankara.

BAYTOP, T., 1994. Türkiye'de Tıbbi ve Kokulu Bitkilerin Kullanılışına Tarihsel Bakış, TAB Bülteni, 10: 24-27.

BAYTOP, T., 1999. Türkiye'de Bitkiler ile Tedavi; Geçmişte ve Bugün. Nobel Tıp Kitapevleri, İstanbul, 480s.

ÇUBUKÇU, B. ve MELİKOĞLU, G., 1999. Giresun İli Bitkileri ve Halk İlaçları, Geleneksel ve Folklorik Droglar Dergisi, Cilt: 6 (1) :1-105.

DAĞLI, M., 2015. Şanlıurfa Merkez ve Bağlı Köylerde Etnobotanik Bir Araştırma. Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 90s.

DAVIS, P.H., 1965-1985. Flora of Turkey and the East Aegean Islands. Vol. 1-9. Edinburgh University Press, Edinburgh.

DURAN, A., 1998. Akseki (Antalya) İlçesindeki Bazı Bitkilerin Yerel İsimleri ve Etnobotanik Özellikleri, Ot Sistematik Botanik Dergisi, 5:1,77-92.

ECEVİT GENÇ, G. and ÖZHATAY, N., 2004. An Ethnobotanical Study from European Part of İstanbul (Çatalca) in Turkey (I), J. Fac. Pharm. İstanbul, 37: 67-73 .

ERTUĞ, F., 1996. Etnobotanik Enstitüsü, TÜBİTAK Bilim ve Teknik, 98-99s.

EVEREST, A. and ÖZTÜRK, E.,2005. Focusing on The Ethnobotanical Uses of Plants in Mersin and Adana Provinces (Turkey), Journal of Ethnobiology and Ethnomedicine, 1:6.

GENÇAY, A., 2007. Cizre (Şırnak) İlçesinin Etnobotanik Özellikleri, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van, 267s.

GÜLDAŞ, N., 2009. Adıyaman İlinde Etnobotanik Değeri Olan Bitkilerin Kullanım Alanlarının Tespiti, Fırat Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 43-49s.

GÜNER, A., ÖZHATAY, N., EKİM, T. and BAŞER, K. H. C. 2000. Flora of Turkey and the east Aegean Islands. Supplement. 2, 28.

HEİNRİCH, M., BARNES, J., GİBBONS, S., WİLLİANSON and E.M., 2004. Fundementals of Pharmacognosy and Phytotherapy, Churchill Livingstone, Edinburgh,12-15s.

KARAKURT, E., 2014. Kelkit (Gümüşhane) İlçesinin Etnobotanik Özellikleri, Erzincan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzincan, 90s.

KAZAN, D., 2007. Ortaca (Muğla) İlçesinin Etnobotaniği. Muğla Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Muğla, 77s.

KENDİR, G. ve GÜVENÇ, A. 2010. Etnobotanik ve Türkiye'de yapılmış etnobotanik çalışmalara genel bir bakış. Hacettepe Üniversitesi Eczacılık Fakültesi Dergisi 30 (1): 49-80.

KILIÇ M., 2019. Artuklu (Mardin) Yöresinde Yetişen Bitkiler Üzerine Etnobotanik Etnobotanik Bir Araştırma, Manisa Celal Bayar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Manisa, 467s.

KIRAN, Ö., 2006. Kozan Yöresi Florasındaki Tıbbi Bitkiler ve Bunların Halk Tıbbında Kullanılışı, Çukurova Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Adana, s46-47.

KOÇAK, S. and ÖZHATAY, N., 2000. Local Names of Some Plants from Karaman Province, J. Fac. Pharm. İstanbul, 33: 27-36 .

MART, S., 2006. Bahçe ve Hasanbeyli (Osmaniye) Halkının Kullandığı Doğal Bitkilerin Etnobotanik Yönden Araştırılması, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 48s.

MERT H., DOĞAN Y. ve BAŞLAR S., 1992. Doğal Boya Eldesinde Kullanılan Bazı Bitkiler.

ONAR, S., 2006. Bandırma (A1(A), Balıkesir) ve Çevresinin Etnobotaniği, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 91s.

OYMAK, E. 2018 Bozova (Şanlıurfa) Halkının Kullandığı Doğal Bitkilerin Etnobotanik Özellikleri. Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Şanlıurfa, 1-119 s.

OĞUZ, F., 2016. Yüksekova (Hakkari) Yöresinde Halk Tababetinde Kullanılan Bitkiler ve Kullanım Alanları, Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Van, 121s.

ÖZGÖKÇE, F., ÖZÇELİK, H., 2004. Ethnobotanical Aspects of Some Taxa in East Anatolia, Turkey, Economic Botany 58(4): 697–704.

ÖZHATAY, N., KOYUNCU, M., ATAY, S. ve BYFİELD, A., 1997. Türkiye'nin Doğal Tıbbi Bitkilerinin Ticareti Hakkında Bir Çalışma, Doğal Hayatı Koruma Derneği, I.S.B.N. 975-96081-9-7, İstanbul.

SADIKOĞLU, N. and ALPINAR, K.,2004. An Evaluation of Turkish Ethnobotanical Studies (1928-1997), İstanbul Ecz. Fak. Mec. 37: 61-66.

SADIKOĞLU, N. ve ALPINAR, K., 2000. Etnobotanik Açıdan Bartın, XIII. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, Marmara Üniversitesi Eczacılık Fak., Gürkan, E., Tuzlacı E., (Eds.), 20-22 Eylül, İstanbul.

SÜRMELİ, B., SAKÇALI, S., ÖZTÜRK, M. ve SERİN, M., 2000. Kilis ve Çevresinde Halk Hekimliğinde Kullanılan Bitkiler, XIII. Bitkisel İlaç Hammaddeleri Toplantısı, Bildiriler, Marmara Üniversitesi Eczacılık Fak., Gürkan, E., Tuzlacı E., (Eds.), 20-22 Eylül, İstanbul.

ŞAHİN FİDAN E., Tek Tek Dağları Eteklerindeki Bazı Köylerde Etnobotanik Çalışma, Yüksek Lisans Tezi. Harran Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şanlıurfa. 1-93s.

ŞİMŞEK, I., AYTEKİN, F., YEŞİLADA, E. ve YILDIRIMLI, Ş., 2001. Ankara, Gölbaşı'nda Yabani Bitkilerin Kullanılış Amaçları ve Şekilleri Üzerinde Bir Araştırma, ot Sistematik Botanik Dergisi, 8(2): 105-120.

TÜRKOĞLU, İ., 2000. Elazığ İlindeki Etnobotanik Değeri olan Taksonların Araştırılması, Fırat Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Elazığ. 1-161s.

TÜTENOCAKLI, T., 2002. Ayvacık (B1, Çanakkale) ve Çevresinin Etnobotaniği, Yüksek Lisans Tezi. Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Çanakkale.

UGURLU, E. ve SECMEN, Ö., 2008. Medicinal Plants Popularly Used in the Villages of Yunt Mountain (Manisa-Turkey), Fitoterapia 79, Manisa, s.126-131.

YAPICI, İ. Ü., HOŞGÖREN H. ve SAYA Ö., 2009. Kurtalan (Siirt) İlçesinin Etnobotanik Özellikleri, Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi, 12:191-196.

YEŞİL, Y., 2007. Kürecik Bucağında Etnobotanik Bir Çalışma, İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 237s.

YILDIRIMLI, S., 2004. Etnobotanik ve Türk Etnobotaniği, Kebikeç İnsan Bilimleri için Kaynak Araştırmaları Dergisi, 17:175-193.
YÜCEL, E. ve TÜLÜKOĞLU, A., 2000.Gediz (Kütahya) Çevresinde Halk İlacı olarak Kullanılan Bitkiler, Ekoloji Çevre Dergisi, 9(6) :12-14.

EKLER

EK 1. Araştırmalar esnasında bitkilerin çekilmiş fotoğrafları

Şekil 1. *Pistacia terebinthus* L. subsp. *terebinthus*

Şekil 2. *Celtis tournefortii* L.

Şekil 3. *Rhus coriaria* L.

Şekil 4: *Glycyrrhiza glabra* L.

Şekil 5. *Eryngium campestre* L.

Şekil 6. *Ferula orientalis* L.

Şekil 7. *Foeniculum vulgare* Mill.

Şekil 8. *Arum dioscoridis* Sm.

Şekil 9. *Anthemis arvensis* L.

Şekil 10. *Achillea oligocephala* DC.

Şekil 11. *Bellis perennis* L.

Şekil 12. *Carthamus tinctorius* L.

Şekil 13. *Gundelia tournefortii* L.

Şekil 14. *Tragopogon longirostris* L.

Şekil 15. *Eruca sativa* L.

Şekil 16. *Lepidium sativum* L.

Şekil 17. *Nasturtium officinale* L.

Şekil 18. *Sinapis arvensis* L.

Şekil 19. *Cyperus rotundus* L.

Şekil 20. *Equisetum arvense* L.

Şekil 21. *Pisum sativum* L.

Şekil 22. *Quercus brantii* L.

Şekil 23. *Hypericum perforatum* L.

Şekil 24. *Lavandula stoechas* L.

Şekil 25. *Mentha pulegium* L.

Şekil 26. *Ocimum basilicum* L.

Şekil 27. *Rosmarinus officinalis* L.

Şekil 28. *Salvia officinalis* L.

Şekil 29. *Salvia officinalis* L.

Şekil 30. *Thymbra spicata* L.

Şekil 31. *Teucrium polium* L.

Şekil 32. *Linum usitatissimum* L.

Şekil 33. *Alcea hohenackeri (Boiss. Et Huet) Boiss.*

Şekil 34. *Malva sylvestris* L.

Şekil 35. *Peganum harmala* L.

Şekil 36. *Epilobium hirsutum* L.

Şekil 37. *Zea mays* L.

Şekil 38. *Plantago lanceolata* L.

Şekil 39. *Rumex acetosella* L.

Şekil 40. *Portulaca oleraceae* L.

Şekil 41. *Nigella sativa* L.

Şekil 42. *Alchemilla vulgaris* L.

Şekil 43. *Cerasus mahaleb* (L.) Miller var. mahaleb

Şekil 44. *Crataegus aronia* (L.) Bosc.ex Dc.var. aronia

Şekil 45. *Rosa canina* L.

Şekil 46. *Urtica dioica* L.

Şekil 47. *Vitex agnus-castus* L.

Şekil 48. Kürdan olarak kullanılan diş otu

Şekil 49. Çerezlik Melengiç

Şekil 50. Antep fıstığı toplayan kaynak kişi

Şekil 51. Viranşehir Karacadağ' da kenger toplayan kadın

Şekil 52. Ceylanpınar' da sumakların ayrıştırılması

Şekil 53. Viranşehir'de pamuk gövde ve çırpılarını toplayan yöre insanı

Şekil 54. Arazi çalışmalarından bir kesit

Şekil 55. Hardal bitkisi üzerine çalışmadan bir kesit

Şekil 56. Yakacak olarak toplanan üzüm dal ve sapları

Şekil 57. Otlatılan hayvanlar

Şekil 58. Yakacak olarak toplanan pamuk gövde ve çırpıları

Şekil 59. Arazi çalışmasından bir kesit

Şekil 60. Arazi çalışmasından bir kesit

Şekil 61. Kaynak kişiyle bitki hakkında form doldururken

Şekil 62. Viranşehir'deki en köklü aktarla flora hakkında fikir alışverişinde bulunurken

Şekil 63. Ceylanpınar'daki en köklü aktarla fikir alışverişinde bulunurken

Şekil 64. Ceylanpınar'da aktarla fikir alışverişinde bulunurken